

Dr. Л. ЛЕНАРД.

СТАРИ СРБИ

И

СРПСКА ПРАОТАЏБИНА.

БИБЛИОТЕКА
Бранислава Турђевића
свештеника

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА „ЈЕДИНСТВО“, КОСМАЈСКА 16.

1927.

САДРЖАЈ

	Страна
Напомена	3.
1. Где је била словенска праотаџбина	5.
2. Границе словенске праотаџбине	15.
3. Долазак Срба и Хрвата	27.
4. Срби и Хрвати у новој отаџбини на југу	38.
5. Велика Србија и Велика Хрватска у прао- таџбини	43.
6. Шта су били стари Срби и Хрвати	53.
7. Како је настала теорија о старој словенској демократији	57.
8. Војничка организација старих Словена у пра- отаџбини	65.
9. Војнички карактер старих словенских држава	73.
10. Војничке организације старих Срба и Хрвата	79.

Н А П О М Е Н А.

На конгресу византолога у Београду покренуто је питање српске праотаџбине и београдска штампа извештавала је о томе опширно и на начин, као да је учињено једно сензационо историско откриће. Расправа, вођена на овом конгресу о том предмету, била је у истини интересантна, али није донела никаквих сензација, јер није изнела никаква нова факта и податке. Сем тога, расправа није била исцрпна и није била вођена до краја и због тога није могла да пружи коначне резултате и да до краја расветли ову ствар. Цео материјал по овом питању познат је, прикупљен, сређен и не може се очекивати, да ће бити откривени још неки нови историски догађаји и нови, досада непознати податци толике важности, да би могли да скрену расправу другим правцем. Ми можемо само на основу већ познатих факата и података расправљати даље, изводити закључке и тачније објашњавати ово питање. У том погледу пружа се врло велика могућност и потреба, јер досадања наука са опсежном, прикупљеном грађом није још створила дело, за које би се могло рећи да је савршено и дефинитивно.

Треба само средити позната и утврђена факта и из њих извести логичне закључке. Резултат овог логичног посматрања на основи постојећих факата у многOME разликовао би се од старог раширеног мишљења које је владало некада, па влада још и данас код широких кругова, па и код научника о старој словенској прошлости. Наука је грешила нарочито у томе што је, место да се држи постојећих факата, стајала под сугестијом извесних филозофских теорија,

нарочито оне, коју је изнео Хердер у своме делу: „Ideen zur Philosophie der Menschheit“ и које се у разном облику понављају до данас. Један од ових облика је такозвана идеја о словенском месијанизму, о неком словенском демократском и човечанском духу, који ће у будућности препородити човечанство. Треба да се ослободимо свих априористичких филозофских излагања и радимо само са историским фактима и историском логиком. У том случају доћићемо у питању: шта су били стари Срби и где је била српска праотаџбина до следећих закључака.

1.

ГДЕ ЈЕ БИЛА СЛОВЕНСКА ПРАОТАЏБИНА?

Најпре се поставља питање, где је била *словенска праотаџбина*? Под изразом праотаџбина разумемо историјску праотаџбину, т. ј. ону земљу, у којој су живели Словени у првом почетку словенске историје после које су се одвојили од других аријских народа, и из које су се селили у разне крајеве и поделили на разне народе. Историја Словена почиње сеобом из историске праотаџбине и заузимањем нових крајева. Прво је питање, *да ли су се Словени селили са севера на југ, или са југа на север?*

Интересантно је, да готово сви стари словенски летописци и историчари најстаријих времена траже словенску праотаџбину на југу, на Балкану и на Подунављу, и доводе Словене са Подунавља иза Карпата. Нарочито чине то сви летописци и историчари северних Словена, а код јужних готово сви са малим изузецима. Стари грчки и латински извори означају словенску праотаџбину на северу и према њима Словени су са севера дошли на југ. Тек много касније, у главном у XVI веку развила се код словенских историчара, па и код других, теорија о словенској праотаџбини на северу. Ова теорија заузела је нарочито две форме: такозвана вандалска и сарматска теорија. Уосталом, расправа да ли треба праотаџбину Словена тражити на северу или на југу, водила се код научника до најновијег времена; све више је побеђивала северна теорија, али је и јужна налазила своје браниоце.

Сада не може бити више сумње, да се *праотаџбина Словена налазила на северу* и да су

јужни Словени дошли са севера иза Карпата. Интересантно је само погледати, како су се развијале ове две теорије.

Први од словенских летописаца био је печерски калуђер, редактор такозваног Несторовог Летописа, који је јасно изнео јужну теорију. Он пише, да су сви Словени, међу којима помиње нарочито Чехе, Моравце, Беле Хрвате, Србе, Хорутане, Лахе, Пољане, Љутичане, Масовшане, Поморце, Пољане, Древљане, Дреговиће, Полочане, Словене и Северјане, дошли са југа на север, са Дунава, из Бугарске и Мађарске. Овим Словенима проповедали су хришћанство, те их покрестили Св. Павле и Св. Андроник. Касније дошли су Власи, те их протерали из њихове земље на север. Ови Словени потомци су Нојевог сина Јафета, па су се некада називали Нарци.

Име Нарци може да буде покварено из Норици-Норичани, или од Илирци. Такве погрешке преписивача дешавале су се често. Ласи су Пољаци, први Пољани су пољско племе Пољана, који су становали у садашњем Познању, други Пољани су руско племе које је становало око Кијева. Нестор је имао дакле прилично широке појмове о словенству, знао је за Чехе и Моравце, за Србе и Хрвате на северу, за полапске Љутичане и Поморце, за пољске Пољане и Мазуре као и за разна руска племена. Под изразом Влаха који су протерали Словене, могла би да се крије успомена на борбе Римљана, нарочито цара Трајана, који је оставио у словенској традицији велике трагове. Из ових трагова можемо закључити, да су римске легије сигурно дошле у додир са Словенима. Под овим изразом могло би да се крије сећање на долазак Келта на доњи Дунав. По имену реке Дунав, које се налази код свих словенских народа и по разним крајевима међу северним Словенима, а које је сигурно келтског порекла, можемо закључити, да су се Словени срели са Келтима за време велике келтске сеобе на доњем Дунаву, што сигурно није било без великих борби између ова два народа. Осим тога имамо још неколико других трагова на основи којих

можемо закључити, да су се на доњем Подунављу у ово време срели Келти са Словенима. Најпосле у овој Несторовој примедби могла би бити и успомена на касније борбе између предака садашњих Румуна и руских Словена.

Такозвани Несторов Летопис није рад једног човека и једног времена. Последњу редакцију учинио је око године 1116 можда игуман Силвестер. Прва редакција учињена је после године 1030 од непознатог печерског калуђера. Аутор имао је добре вести о владавини Св. Владимира Светославића, знао је још од очевидаца разне детаље о кнезу Светославу Игоровићу, о кнезу Игору црпео је из народне традиције још нека маркантнија факата, што је старије, то је завијено у бајку, из које је тешко извући историско језгро. Осим тога печерски црноризац употребио је византиску историску књижевност и чинио је сам вештачке научне комбинације. Његово причање одјек је књижевне традиције, која је била распрострањена у XI веку у кијевским круговима.

Код Пољака ова традиција налази се већ код најстаријих летописаца. На њу се осврће стари летописац Кадлубек 1206 године, а Богухвал, који је умро 1253 године, пише у својој пољској хроници, да су Словени, потомци Јафетовог сина, најпре становали у Панонији, одакле су отишли на север у Чешку, Пољску и Русију. Најопширније излаже ову теорију велики пољски историчар Јан Длугош (1415-1480 године). Ова теорија постала је традиционална код свих старих пољских летописаца и историчара.

Најстарији чешки летописац Космас, умро 1125 године, дакле савременик последњег редактора Несторовог Летописа, зна само да су Чеси из Вавилона дошли у Чешку, али не зна ништа за балканску отаџбину. Далимил у својој римованој хроници 1314 године доводи већ Чехе са Балкана, „из српске земље, која се назива Хрватска.“ Ову балканску теорију имају после сви чешки историчари.

Несторову теорију прихватио је у свом славном делу такође гроф Зигмунд Херберштајн, родом из

Словеначке, који је као аустријски изасланик путовао на двор Ивана Грозног и први Европи описао московску кнежевину, и Михаило Френцл, први лужичко-српски књижевник, који лужичко-српски језик доводи од балканског српског.

Модерна наука утврдила је непобитно, да је словенска праотаџбина била на северу, за Карпатима. Питање је дакле, како је могла да се развије друга теорија, да су словенски народи дошли са југа на север, и то у толикој мери, и у тако старо време?

Ова теорија плод је књижевне комбинације и црквене полемике. Према црквеном учењу сви народи света произлазе од синова Ноја, а ови потомци његових синова разишли су се по свету, кад су им се у Вавилону помешали језици. Грчке кронике почињу овом сеобом народа из Вавилона и сваки народ доводе од синова Ноја. Грчке кронике превођене су већ рано на старо-словенски језик, нарочито кроника Малаласа кроника Грешника Глигорија Хамарталоса и Ускршња кроника. Компилатор Несторовог Летописа имао је пред собом ове кронике, те их употребљавао. Према његовом географском познавању, пут из Вавилона за Европу водио је преко Балкана, дакле морали су и претци Словена из Вавилона најпре доћи на Балкан. У списку ових старих грчких кроника Словене није нашао, али зато је нашао друге народе, као Илирце или Норичане, који су некада живели на југу, али их у његово време није било више, па је једноставно комбиновао, да су ови народи били претци Словена и да су Словени са југа дошли на север. Тако је дакле настала такозвана дунавска теорија, као плод чисто црквено—књижевне комбинације и то вероватно најпре у кијевским калуђерским круговима. Из Кијева ова теорија прешла је Пољацима, од Пољака Чесима.

Дошао је још други, чисто верски моменат и црквена полемика. Свети апостол Павле писао је у једном свом писму, да намерава отићи у Далмацију да тамо проповеда хришћанство. Св. Јероним признаје у једном свом писму, да је због тога тако топле крви,

јер је пореклом Далматинац. А Св. Јероним био је велики црквени књижевник, секретар папе Дамаза и чувени библиски ауторитет у западној цркви. Разуме се, да за време Павла и Јеронима није било још трага о Словеима на јадранском приморју. Касније развила се велика борба између латинског и словенског свештенства око словенске службе у цркви и словенске азбуке. На основи ових података потпуно лако могла је да се развије традиција, да је Св. Павле уистини проповедао у Далмацији и да је Св. Јероним пронашао словенску азбуку и превео црквене књиге на словенски језик. Поборници словенског језика одушевљено су прихватили ову традицију, која је била најсилније оружје у одбрани словенског језика у цркви, и знали су да тиме тако успешно маневришу, да су уверили цео свет, па и римску курију у истинитост ове традиције. Папа Јован X. пише у своме писму краљу Томиславу и Михаилу Захумском, да су Хрвати били покрштени од Св. Апостола. Значи, да је у ово време ова теорија била у Риму опште призната. Пана Инокентије IV. примећује у једном писму сењском бискупу 1248 год., да је свети Јероним пронашао глаголицу. Разуме се, да и противници нису остали дужни, па су и они претеривали у другу крајност и тако су за време краља Томислава латински бискупи на сабору у Сплиту утврдили, да ову азбуку није пронашао Св. Јероним, него неки Грк Методије, који је био присталица аријанске јереси! То је било исто тако далеко од историске истине, јер кад су Словени дошли на Балкан о аријанској јереси давно није било више трага. То доказује како су страшне полемике вођене око словенског језика и како је у овој полемици на једној и другој страни изопачавана историска истина.

Стари грчки и латински извори врло мало имају вести о Словенима, али вести које имамо потврђују, да је њихова праотаџбина била на северу. Корнелиус Непос писао је, да је проконсул Метелус Целер од батавског кнеза добио неке људе, које је бура из Индије избацила на батавску обалу. Ова вест изгледа потпуно вероватна, само се не може односити на

становнике Индије, него на Венде, становнике Вендије. То је толико вероватније, јер се Балтички Залив назива Венедиски. Ови људи били су дакле Словени — Венди са балтичке обале, који су пловили морем, па их је бура избацила на обалу садашње Холандије. То би била прва вест о Словенима на северу из 58 године пре Христа. Тацит пише око 98 године по Христу, да између Пеуцина и Финаца станују Венети, народ који је различан од Германа и Сармата, врло велики и борбен. Плиније, који је умро године 79 помиње Венде на Висли, александријски географ Птоломеј, умро око 178 године, пише да Венеди станују на Венедском Заливу, те су највећи од свих народа Сарматике. Даље примећује, да станују и на Висли, а Карпате назива венедским планинама. Према њему становали су дакле Венеди од Балтика до Карпата.

После тога, за време такозване сеобе народа ишчежавају вести о Словенима и у току неколико векова о њима има само неколико врло оскудних бележака. Помиње се Венедски Залив код Маркијана, на Пеутингеровој Мапи два пут су забележени Венеди, помиње их грчка Ускршња Кроника као један од северних народа.

Словени појављују се тек у VI веку и то већином под овим именом Словени, на целој територији од доње Лабе и Сале у Немачкој, па до Јадрана, Егејског и Црног Мора. Грчки историчар Прокопије и латински Јордан пишу опширније о Словенима и њиховим борбама са Грцима, па их представљају као народ, који из отаџбине на северу продире према југу. Такозвани равенски Космограф пише, да су сви словенски народи изишли из праотаџбине, која се налази на северу. Такозвани баварски географ из IX века пише, да се поред других земаља северно од Дунава налази велика и пространа земља Србија из које су изашли сви словенски народи. Од страних словенских писаца држи стари Дукљански Поп традицију, да су Срби дошли са севера. Исту традицију понавља касније у својој хроници ђакон Тома из Сплита и дубровачки доминиканац Цревић.

Код Немаца и других западних народа до XV века није се расправљало о питању словенске праотаџбине.

Код свих словенских народа превладало је дакле у ово доба мишљење, да су Словени са југа дошли на север. Поп Дукљански готово је у том погледу једини изузетак, јер Тома сплитски позива се на њега. А у колико постоје историски извори до VI века, сви говоре, да се словенска отаџбина налази на северу иза Карпата.

Тек од XV века почело се опширно расправљати о овом питању не само код Словена него у научним круговима уопште и сада се брзо развила друга теорија, да се словенска праотаџбина налазила на северу и да су Словени са севера дошли на југ. У почетку ова теорија развија се исто тако под утицајем Св. Писма. Словене доводили су од Нојевих потомака из Вавилона у Европу, само да су их место преко Мале Азије и Балкана доводили преко Каспијског Језера и Дона. Ова северна теорија углавном је подељена на две гране. Једна је била такозвана вандалска теорија, која је старе Вандале идентификовала са Словенима. Најистакнутији поборник ове теорије био је у почетцима XVI века Кранц. Код јужних Словена ову северну теорију примили су Орбини, Бранковић и Рајић. Мартин Кромер је у Пољској у XVI веку главни поборник такозване сарматске теорије према којој су Словени потомци старих Сармата и њихова праотаџбина је Сарматика. Ова северна теорија добила је од XVI века све више маха, али и јужна имала је одушевљене и спретне браниоце до краја прошлог века. Већи замах и практично значење добила је ова јужна теорија приликом такозваног илирског покрета, који се оснивао на томе, да су јужни Словени аутохтони на садашњој земљи и да су потомци давних Илира или Трачана.

Постојале су дакле до најновијег времена две теорије, поборници једне и друге у највећој мери нису радили са научним аргументима. Балканска теорија у главном је плод књижевне комбинације и црквене традиције, северна теорија оперисала је огромном масом

неоснованих филолошких аргументација, случајних сличности имена и т. д.

Сада можемо потпуно сигурно рећи, да се праотаџбина Словена налазила на северу. То доказују цитати старих аутора, Тацита, Плинија, Птоломеја, који сви познају Венете на северу, даље стари историчари, који причају о доласку Словена са севера и о освајању грчких и римских крајева. Сем тога имамо стварне доказе. Потпуно сигурно је утврђено, да стари Трачани и Илири нису били Словени, него самосталне гране аријског стабла. О Словенима на Балкану стара историја не зна ништа, они се појављују тек у почецима новог века. Топографска номенклатура Балкана и Подунавља није словенска, као што нису словенска позната лична имена. Словена некада на Балкану није било, јер немамо о њима ни најмањег трага. Морали су дакле доћи касније. Само историја не може да утврди тачно, кад су дошли. Не можемо рећи, да су почели долазити тек онда, кад су Јордан и Прокопије писали своје историје, за време цара Јустинијана или мало пре њега. Не можемо рећи, да су Словенци дошли тек године 595, кад кроника примећује, да су се борили са Баварцима на Топлишком Пољу, или неколико година пре тога. Али не можемо ни рећи, да су дошли много векова раније, него што их помиње историја по јужним крајевима. Биће потребно да мишљење, које је у новије време завладало у науци, исправимо у толико, признавајући, да су Словени већ давно пре заузели панонску равницу, а поједини одреди продирали и преко Дунава на Балкан. За време хунског краља Атиле панонска равница била је сигурно већ давно насељена Словенима. Сеобу Словена са севера на југ треба померити мало унатраг од Прокопија и цара Јустинијана. Не може се прихватити мишљење, да су почели долазити тек у оно време, али остаје факат, да се њихова праотаџбина налазила на северу, иза Карпата.

Осим ових историских доказа имамо још доказе из топономије, филологије и археологије.

Топографска номенклатура није још довољно истражена и објашњена у свим детаљима, али већ у

главним линијама пружа довољан доказ, да је словенска праотаџбина на северу. Од Дњепра и басена Десне до Двине, Припети, Буга и Висле, а онда Вислом до њеног извора, па и преко извора до Горње Одре, Варте и Нотече крајевна номенклатура је словенска. Јужно од Карпата стара крајевна имена пре него што можемо историски утврдити Словене по овим крајевима, нису словенска. За већину ових имена јасно је да немају словенски корен, друга су нејасна, а врло је мали број крајевних имена још из римског доба, која показују словенски облик. У осталом, пре Словена по овим крајевима становала су племена тракијског и илирског народа. Трачани и Илирци припадали су истом аријском стаблу као и Словени, они су ишчезли, а од њиховог језика имамо само мале остатке и због тога не можемо лако код појединих крајевних имена утврдити, да ли су словенског или тракијског односно илирског порекла, јер не знамо ближе сродност ових језика са словенским. Овај мали број крајевних имена јужно од Карпата, који јасно показује словенски облик, можемо објаснити на тај начин, да су поједини одреди Словена и поједине колоније прелазиле преко Карпата већ у римско доба, те се населили међу несловенским народима.

Врло важни за ово питање су филолошки докази, нарочито упоредна словенска филологија. Они изрази који се налазе у свим словенским језицима или бар код разних словенских народа, били су познати Словенима још у праотаџбини. Из таквих израза можемо да закључимо, како је та праотаџбина изгледала и где се налазила. Ако имају на пр. сви словенски народи израз „бреза“ значи, да су тај израз донели из праотаџбине, кад су становали још у заједници као један народ, мада већ подељен на разне дијалекте. Праотаџбина налазила се дакле у крају, где расте бреза. Ако потражимо на тај начин све изразе, који су заједнички свим Словенима, можемо да добијемо слику старог словенског живота у праотаџбини, породичног и домаћег живота, културе и занимања, а можемо да добијемо и слику географског положаја ове

праотаџбине. На тај начин долазимо до закључка, да се ова праотаџбина налазила негде на северу, у крају где је била бујна вегетација, много воде и мочара, шума и равница.

Упоредна словенска филологија може да нам открије још једну слику. Ми можемо да истражимо из овог заједничког старословенског језика оне старе словенске изразе, које су већ стари Словени у својој праотаџбини позајмили од других народа и на тај начин можемо закључити са којим су народима стајали у ближим односима. На тај начин можемо утврдити, да су стари Словени становали у земљи, где су се граничили и живели у додиру са Иранцима и Туранцима, Финцима и Литванцима, Келтима и источним Германима. А то је могло бити само на северу од Карпата, на територији од Висле до Дњепра.

Словенска археологија и антропологија нису још толико обрађене, да би могле дати сигурне закључке. Нарочите су тешкоће са старом словенском антропологијом. Ми не можемо утврдити какав је био стари словенски тип. Изгледа, да су се већ у прастаро доба Словени помешали са другим народима тако, да већ у праотаџбини није постојао један словенски тип. Упркос томе словенска археологија даје нам много разлога за закључке, да се словенска праотаџбина налазила на северу. На Балкану и Подунављу јужно од Карпата стари гробови показују културу, која није словенска. У првим вековима после Христа продира преко Карпата друга култура, која је веома сродна са такозваним лужичко-шлеским типом, тако да је можемо сматрати само као једну ниансу за даљи развитак ове лужичке културе. Ако узмемо, да је овај лужичко-шлески тип словенски, што је и највероватније, онда морамо закључити, да су крајеви јужно од Карпата били насељени до Христа другим народима; после Христа почиње да продира на југ словенска култура лужичко-шлеског типа и долази до Дунава, где се сусреће са римском културом која долази из Италије и онда ишчезава.

Сви разлози говоре, дакле, да се словенска праотаџбина налазила на северу од Карпата.

2.

ГРАНИЦЕ СЛОВЕНСКЕ ПРАОТАЈБИНЕ.

Словенска праотаџбина налазила се на северу, иза Карпата, али њене границе можемо утврдити само приближно и само у великим потезима. Историских извештаја имамо врло мало, па и они гласе прилично неодређено. Према Тациту, Плинију и Птоломеју, првим историчарима који помињу Словене на северу, дакле у првом и другом веку после Христа, граница између Словена и Германа била је река Висла. Према Тациту године 98 по Христу, Словени станују на десној обали Висле између Пеукина и Финаца, те су врло велики и борбен народ. Према Птоломеју око 178 године по Христу, Словени станују у Сарматији на целом Венедском Заливу (Балтичком Мору) на истоку од Висле. Према томе, у ово време Висла би била граница између Германа и Словена. Али ове вести су нетачне и неодређене. Пре свега, Тацитова Германија није чисто етнографски, него пре свега географски појам. Исто тако је Птоломејова Сарматија географски појам. Ако дакле аутори пишу, да је Висла граница између Германије и Сарматије не можемо из тога закључити, да у Германији станују само Германи и да, у ово време, тамо није могло да буде Словена. Исто тако знамо, да су Германи већ давно пре тога прешли Вислу и нека германска племена дошла чак до Црног Мора. Тако је на пр. германско племе Бастарни већ неколико векова пре Христа из источне Германије преко Висле прешло у словенску праотаџбину, па се иза Карпата помицало до ушћа Дњестра у Црно Море. Исти је случај био са Скирима и Пеукинима. Касније су прешли

Готи преко Висле и Птоломеј на својој карти има их забележене као и нека друга немачка племена на десној обали Висле.

Приближно око 1000 година пре Христа почело је немачко продирање са севера на југ, па и исток и запад. За време Тацита, Германи становали су већ по целој Германији до Висле, нека германска племена прешла су већ и Вислу и продирали према југоистоку. Висла је дакле у ово време била приближно, а не тачно, граница Германије у том смислу, што су Германи већ заузели целу земљу до Висле, а са друге стране становали још слободни народи од којих су највећи и најснажнији били Словени, или како их Тацит назива Венеди. Али из његовог причања не можемо закључити, да је Висла била етнографска граница, да на западу од Висле није било Словена који су могли тамо становати још пре Германа, па се и држати под њиховом владавином. Других историских вести о словенској праотабини немамо. Једино могла би се навести прибелешка старог грчког историчара Херодота о народима званим Неури и Будини који су, по свој вероватноћи, били Словени. Према Херодоту, Неури би становали приближно од источних Карпата и горњег Дњестра до Дњепра, а на северу њихова насеља простирала су се врло далеко, могуће до Буга, Припета и Березине. Према једној Херодотовој прибелешци Будини становали су на истоку од Неура и поред њих, дакле на басену средњег Дњепра и басену Десне. Према другој прибелешци земљу Будина треба тражити на Дону и чак на истоку од Дона. Херодот примећује, да су Будини силно велики народ. Ову његову вест можемо протумачити најбоље на тај начин, да је чуо о Будинима из два извора. Једну вест добио је од грчких трговаца који су Дњепром путовали у унутрашњост, другу вест добио је од трговаца, који су Доном трговали са унутрашњошћу. Према томе земље Будина простирале би се врло далеко, од Дњепра до Дона, па и преко Дона.

Према овим вестима не можемо ни приближно утврдити, где се налазила словенска праотабина. Треба да се послужимо другим изворима.

Топографска номенклатура има очигледно словенски карактер на целој територији од Дњепра до Висле и преко Висле до горње Одре. На овој територији не налазимо трагове о другим народима. Само привремено и тако рећи пролазно држали су се у њој делови келтског и германског народа. У почетцима историје ова земља има чисто словенски карактер. Географски карактер земље одговара потпуно словенској праотабини. Можемо дакле рећи, да је ова територија словенска праотабина. На југу граница је ишла од извора Висле, односно Одре, Карпатима према југоистоку, од Карпата прешла је ка Дњепру на оној линији, где шума прелази у степу, дакле приближно код Дњепрових Прагова. Јужни степски појас био је од некада ториште иранских и туранских хорди, које су из Азије преко црноморских степа прелазиле у Европу. Из историје познајемо најпре тракиске Кимерице, Кимерице потисли су ирански Скити, за њима су дошли ирански Сармати и Алани, даље долазе туранске хорде, Хуни, Авари, Бугари, Маџари, Печенеги, Половци. Између ових номада и Словена на северу водиле су се непрестано борбе, Словени продирали су на југ у степе, номади успевали су понекад да подјарме поједина словенска племена, као што то знамо о Скитима и Сарматима, а касније о Хунима и другима. На југозападу границу су творили Карпати. Име Карпати, изгледа да су Словени добили посредовањем германског племена Бастарни. Кад су Бастарни продирали на југ изгледа дакле, да су Словени дошли до Карпата, али нису их још густо запосели. На западу имамо чисто словенску номенклатуру до горње Одре и Варте. На северу граница према Литванима и Финима биле су мочаре Припети и Березине. Источно од Дњепра словенску номенклатуру има басен Десне.

Ова словенска праотабина заузимала би дакле територију целе данашње Пољске са изузетком виленске и новгородске војводине, дакле њеног северо-источног дела. Од Немачке припадала би јој цела Горња Шлеска, од Русије приближно черниговска, полтавска, подолска, кијевска и волинска губернија на

југу, а на северозападу делови минске и мохилевске губерније.

Ова територија била је без сумње прасловенска. Питање је што се тиче територије западно од Горње Одре, па до Сале. Топографска номенклатура ове територије није чисто словенска. Број крајевних имена, која имамо из ових крајева пре доба такозване сеобе народа и која су сачувана код латинских и грчких аутора, није баш велики. Нека од ових имена можемо добро, па чак и најбоље објаснити помоћу словенског језика, друга не показују словенски облик. Осим тога ова имена сачувана су нам код старих аутора у покованом облику. Топографска номенклатура не може дакле да ствар тачно реши. Латински аутори убрајају ову територију у Германију и набрајају разне германске народе који станују на територији од Висле до Лабе и преко Лабе. Германија, која се према Тациту простире до Висле, пре свега је географски, а онда и политички појам. Тацит набраја у Германији разна племена, која сигурно нису германске расе, као на пр. Есте на Балтику, келтске Тревере и Нервије на Рајни, за које изрично примећује да нису Германи. За племе Оси пише Тацит, да су Германи, мада не говоре германски језик. Тацит је дакле под именом Германа обухватио све народе који станују у Германији, као што се на пр. могло рећи да су Киргизи, Грузини, Естонци итд. Руси, јер живе у руској држави. Према овом Тацитовом описивању апсолутно не можемо закључити, да су у овој Германији становали само народи германске расе и не можемо утврдити, да у овој Германији није било Словена.

У VI веку цела Немачка до Сале и Лабе била је насељена словенским народима, који су продирали и преко ове реке у западну Немачку. То су били Срби у средњој Немачкој, Ободрити, Љутичани и Поморци на Балтичком Мору. Питање је да ли су они Словени прастановништво Германије, или су се они касније доселили?

У току такозване сеобе народа германски народи остављали су Германију и кретали на пут према југу

и југозападу. У IV веку кренуло је последње германско племе из ове Германије. Према једној теорији Словени су почели да продиру преко Висле и Одре у средњу, па чак и у западну Немачку тек после IV века по Христу, кад су германска племена напустила своју отаџбину. Ово продирање вршено је у главном у петом веку, а средином шестог већ је било закључено. Словени су дакле готово истовремено продирали од Висле на запад кад су и преко Карпата продирали у Подунавље и Балкан.

Према другој теорији Словени су у средњој Немачкој до Сале и Лабе прастановници, који су тамо живели пре доласка Германа. Германска праотаџбина налази се на северу, у скандинавским земљама, у Данској, Шлезвику, Холандији и на обалама Балтичког и Северног Мора. Са севера продирали су лагано на југ. Око 1500 године пре Христа јужна германска граница ишла је до Емзе, Бруншвика, ушћа Сале у Лабу, реком Хавелом приближно до Берлина. Лагано продирали су све даље на југ, потискивали Келте и Словене, који су становали одавна у садашњој средњој Немачкој, у првом веку пре Христа проширили су се већ преко Одре, Мајне и Рајне, па и преко Висле. Германски народ Бастарни кренуо је на пут на југоисток већ између V-III века пре Христа. За њима кренули су други. А друга германска племена као Цимбри и Тевтони, продирали су на југозапад, у Галију и Италију. У другом веку после Христа почео је велики покрет, који се зове сеоба народа, једно германско племе за другим одлази поново из Германије, у трећем веку ниједан германски народ није више у средњој и источној Германији. Према овој другој теорији Словени су дакле становали у Германији пре доласка Немаца. Око 1500 године пре Христа граница између Словена и Германа била је приближно од ушћа Сале у Лабу, током реке Хавеле на Берлин и од Берлина на Староград на Балтичком Мору у близини Гданска. После тога Немци су продирали све даље, подјармили Словене и живели заједно са њима неколико векова. Најпосле Словени су поново ојачали, истерали један гер-

мански народ за другим, и остали слободни, док нису око године 800 поново дошли у сукоб са немачком царвином, са којом су водили огорчене борбе око четири века. Према првој теорији дошли су дакле Словени у Немачку тек после одласка Германа, после четвртог века по Христу. Према другој теорији Словени су у Немачкој прастановници, живели су тамо пре Немаца, под Немцима и остали су, кад су немачка племена отишла на своја далека путовања.

Према овој другој теорији словенска праотаџбина простирала се дакле до Лабе и Сале. Ова друга теорија свакако има много више доказа, па је много вероватнија од прве.

Према првој теорији Словени су се из своје праотаџбине између Дњепра и Висле у сразмерно кратко време од непуна два века раселили на огромне нове територије: на југу преко Карпата до Дунава и преко Дунава по целом Балкану, па чак и на острва Егејског Мора и у Малој Азији, на северозападу преко целе Немачке до Лабе и Сале и још даље у западну Немачку, на југозапад заузели су Чешку и Мораву, Аустрију, продрли у Баварску, заузели Алпе до Јадрана и на западу до Тиљмента. Осим тога из своје праотаџбине у исто време ширили су се на југоисток и на исток. Већ Прокопије пише, да живе Словени густо насељени на Дону. У исто време дошли су већ на Оку и Волгу, потискивајући пред собом финске и уралоалтајске народе. А на северу потискивали су Литванце. Ма колико плодан био народ, таква експанзивност је немогућа. Да су се Словени тако ширили из своје праотаџбине, она би остала без народа. Кад су се Словени преко Дунава ширили на Балкан, панонска равница, Влашка и Молдавија остале су ретко насељене, па је у Панонији могао да се прошири мацарски елеменат, у Молдавији влашко-румунски. А према овој теорији Словени су се из праотаџбине разлили тако рећи одједном преко већег дела Европе и ова праотаџбина остала је и даље густо насељена као што је била и пре! То је немогуће. Сеоба Словена није могла да се изврши у тако кратко време из ове

праотаџбине. На југ њихова сеоба почела је много раније. Исто тако развијали су се раније лагано и на исток. Западни крајеви до Сале и Лабе уопште нису били насељени после одласка Германа. Словени су били тамо прастановници, неко време становали су тамо и Германи који су били касније поново истерани, као што је био случај на пр. са Турцима на Балкану.

Из римског доба позната су нека имена планина и река, која се употребљују и данас, као на пр. реке: Албис (Лаба), Висла, Одра, Сала, Хавела, Варнава, Видава, и планине: Крконоши и Јесеники. Ако је ново становништво дошло у крајеве, који су били незапоседнути или са којих је истерало старо становништво, доносило је собом и нова крајевна имена. Тако опажамо код нас на југу, да ишчежавају стара римска имена доласком Словена, те се појављују нова словенска. Само тамо, где је словенско становништво дуго и мирно живело са старим латинским становништвом, примило је од њега крајевна имена, као што је то био случај на пр. у Далмацији и Истри. Латински аутори добили су ова крајевна имена из средње и северне Немачке од народа који је тамо живео. Ако су ово првобитно становништво били Германи, морали су Словени бар врло рано доћи у Германију и извесно време мирно живети са Германима да су од њих примили ова крајевна имена, те их чували даље, кад су Германи отишли. А много природнија је претпоставка, да су првобитно становништво били Словени, који су остали на овој територији и даље, кад су дошла у Германију поједина германска племена, а после одласка Германа поново остали у земљи као једино становништво.

Много крајевних имена има такву форму, да их можемо најлакше објаснити помоћу словенског језика, неколико имена очигледно је словенских — фрапантна и необјашњива појава, ако не примимо претпоставку, да су Словени већ у римско доба становали у средњој Германији. То је случај са именима река: Лаба, Одра, Сала, Хавела, Варнава, Видава, Морава и планина Семанос, Габрета (Шумава), Крконоши и Јесеники.

Још интересантније и маркантније је са именима народа. Римски аутори помињу на пр. снажан германски народ под именом *Silingi*, који је становао у садашњој Шлеској и Лужици. Тај народ кренуо је са Одре између II—III века по Христу, у трећем веку били су већ на Дунаву, са Вандалима дошли су у Шпанију, где су били уништени. Али земља где су становали, сачувала је даље њихово име Силинги — Шлезани и народ, који тамо станује је пољско племе, које се од некада, па и сада зове Шлезани. Пољски језик сачувао је још и носни звук од старог израза Силинги. Да су Пољаци после одласка Силинга дошли у пуну земљу, дали би јој ново име. Уосталом апсурдно је, да један народ одлази, остави земљу празну, а касније долази за њим други, те се тамо насели. Историја не познаје таквих празнина. Словени су морали становати извесно и то прилично дуго време заједно са Силингима у овој земљи, Силинги су били владајући народ и тако је земља примила њихово име, па и Словени, који су остали после њиховог одласка. Силинги били су сигурно германски народ, то прича форма њиховог имена, као и нека имена њихових владара, која су сачувана. Имамо дакле доказ, да је словенски народ у Германији извесно, прилично дуго време живео под Германима.

Даље се помињу германска племена Варини, Руги, и Луги, која исто тако ишчезавају, а после њиховог одласка појављују се у истом крају Словени под истим именима. Руги су били германско племе које је дошло из Скандинавије на Балтичко Море, у III и IV веку били су на Дунаву, остаци су отишли у Италију, а неки на Балкан. Али остало је словенско име Ружана (*Rügen*) великог отока на Балтичком Мору, славног средишта паганских Словена. Варини су живели у првом веку после Христа у садашњем Мекленбургу, касније су отишли на Рајну, где ишчезавају. А у њиховој земљи на балтичкој обали појављује се племе Варни, једно од најснажнијих племена ободритског народа, које је у борби са Германима играло велику улогу.

Тацит помиње велики народ Луги у средњој Германији у садашњој Лужици. Име Лужица долази од имена луг, па и име Луги има исти облик. Ови Луги делили су се на разна племена од којих се помињу Могилони, Бутони, Сибини, Хавелани, Бури, Семнони итд. Луги су једна историјска загонетка. О њима се нигде не пише, да су били Германи или да су говорили германски језик. Становали су на западу до Лабе, од Крконоша, Орловских планина и Јесеника и горње Висле на југу, па до Варте, Нотече и Хавеле на северу, дакле приближно на територији на којој налазимо касније северне Србе. Они ишчезавају у IV веку. О њиховој сеоби не знамо готово ништа. На истој територији која се касније назива Лужица, појављују се Лужички Срби, а нека племена лужичких Срба потпуно одговарају именима племена давних Лугица, као на пр. Хавелани па Хавели, Могилани, на истој тачки, где стари аутори помињу лугијско племе истог имена, Бутони око садашњег Будишина у српској Лужици, а тамо где римски аутори помињу лугијско племе *Septimones*, појављује се касније српско племе Земчици. А имена ових племена имају потпуно словенски облик. Високе планине, које према латинским ауторима чине на југу границу лугијске земље, називају се код ових аутора Крконоши и Јесеники, која имена постоје још и данас. Најприроднији закључак стога био би дакле, да су Луги претци Лужичких Срба, који су по великој већини остали у отаџбини. Само су мали делови у току сеобе народа отишли у друге земље. Тако има Пеутингеровој карта забележен у Дакији напис: *Lupiones Sarmate* — реч Лупионес вероватно треба да се чита Лугионес, што би значило Сармате Луги. За време Домициана неки Луги борили су се у Мезији, а око године 50 после Христа неки Луги напали су Ванијеву државу на Дунаву. Али о њиховој сеоби уопште историја не зна ништа.

Најприроднији закључак је дакле, да су Словени становали у Германији пре доласка Германа, живели даље под њима и остали, кад су Германи отишли. Уопште је неразумљиво, ово лутање Германа. Зашто Германи одједном остављају своју отаџбину и једно

племе за другим одлази у туђе земље? Ову појаву не можемо објаснити друкчије него, да су Германи одлазили, јер су били приморани отићи. Словени су се оснажили, па су истерали Германе. Римски историчар Julius Capitolinus пише, да су за време римског цара Марка Аурелија Германи постали немирни те су почели да нападају римску државу, а као разлог наводи: „јер су били потискивани од других варварских народа.“ Ови „други народи“ могли су бити само Словени. Тацит пише, да планине и страх деде Германе од Сармата. Између Германа и Словена или Сармата водиле су се дакле непрестано борбе.

У осталом то, што се код старих аутора назива „народи“, нису увек, народи, у нашем смислу. У многим случајевима то су војничке организације, које су се на немачком језику називале „Heerbann“. Ове организације често су биле многобројне, прелазиле су са женама и децом из једног краја у други, ступале у службу разним владарима, неки пут, ако се пружата прилика, и на своју руку освојиле земљу и у њој владале, биле поновно истеране, силом уништене, или су се помещале са домаћим становништвом. Стари аутори описују историју владара и ратова, а не историју народа у правом смислу. Под таквом владавином оружаних најездника живело је домаће становништво даље, а историја не прича о њему ништа. Под германским Францима у Галији, Лангобардима у Италији, Готима у Шпанији, живело је романско становништво.

Под бугарском најездом живели су на Балкану Словени, који су били тамо пре Бугара и остали после њих, кад су се турански Бугари у њих претопили. Интересантан пример у малом обиму имамо у касним средњим вековима у Каталонцима у Грчкој. Ове дружине нису били народи, али даље су често почетак стварању модерних држава и народа. Ови германски „народи“ били су дакле у многим случајевима само војничке организације, које су привремено завладале над делом словенског становништва. Тако можемо објаснити, да су биле тако несталне, прелазиле су тако лако са једног краја Европе на други, целале и удруживале се међусобно.

Врло интересантан је и доказ из археологије. Крајем неолита појављују се у садашњој Германији два типа културе. Један такозвани нордски тип постојао је на северу, приближно до линије од доње Везере до доње Одре, а приближно од 1500 године шири се даље на југ и долази до линије Хавеле. На Одри и Спреви развио се други тип, такозвани шлеско-лужички тип, који се ширио даље до Лабе и Сале на западу, Варте и Нотече на северу. Овај тип владао је дакле на територији на којој касније налазимо Лужичке Србе. Из ове своје отаџбине почео је да се шири даље, продире према северу до Балтичког Мора, продире преко Лабе и Сале на запад, продро је у Чешку и Моравску и у садашњу Аустрију, почео је да продире и преко Карпата, па се ширио поред река, које извиру у Карпатима, у панонску равницу. Овај тип нарочито се развио у бронзано доба. Кад је римска култура почела да продире са југа, нивелисала је ове типове домаће културе. Шлеско-лужички културни тип тако је изразит и веома се много разликује од нордског, да је морала стајати за њим и друга етнографска група. Нордски тип припада германским племенима, па морамо закључити, да шлеско-лужички тип припада Словенима. Према томе Словени би становали у Германији као засебни национални и културни тип приближно од године 2000 пре Христа.

Према томе границе словенске праотаџбине, тј. границе оне земље у којој су Словени становали, кад су се одделили од заједничког ариског стабла и кад су творили још заједнички словенски народ, мада већ подељен у језиковне и културне нијансе, ишле су од басена Десне, Дњепрових Прагова, преко Карпата до извора Висле и извора Одре, преко Чешких Планина до извора Сале, Салом до њеног ушћа у Лабу, током Хавеле до Нотече и Варте, током Припети до Березине. То су у великим линијама границе оне велике области, из које су изишли сви словенски народи.

ДОЛАЗАК СРБА И ХРВАТА.

Наука је сада неоспорно утврдила, да су Срби и Хрвати дошли на Балкан из велике словенске праотаџбине, која се простирала на северу од Карпата, Дњепра и басена Десне, па до Висле, а према свој вероватноћи и преко Висле до Лабе и Сале. Границе ове праотаџбине само су релативне, јер су се непрестано мењале и шириле. Поједине словенске чете и делови народа могли су већ врло рано да напуштају ову праотаџбину и одлазе у друге крајеве. Тако је могуће да су се мањи словенски одреди појавили на југу већ у римско доба. Границе ове праотаџбине шириле су се непрестано систематски на све стране, Словени су потискивали суседне народе и заузимали њихове земље. Сви стари грчки и латински аутори, који помињу Словене у праотаџбини на северу, означају их као ванредно велики и снажан народ. Грчки географ Птоломеј у II веку по Христу назива Словене „врло великим народом“, који станује од Венедских планина до Венедског Залива (од Карпата до Балтика). Други аутори употребљавају изразе, као „многобројни народ“, „велики народ, који станује на огромном простору“, „огроман народ“, „нису рођени него сејани“ итд. Треба дакле да су и границе овога народа биле врло простране, а Словени непрестано су ширили ове границе. Херодот прича, да су се у земљи Неура много намножиле змије, па су због тога били приморани да оставе своју отаџбину, те се селе даље на исток. У овој примедби може се крити одјек словенске колонизације на исток. На северозападу већ

врло рано потиснули су Литванце на Балтичко Море, а Финце стално су потискивали на север и исток на Волгу.

Али пре свега Словени изгледа, да су на ушћу Висле већ врло рано дошли до Балтичког Мора. Од IV века код Грка одржава се причање о острвима Њилибара, која се налазе на Северном Мору и о реци Ериданусу, која носи Њилибар и улива се у Северно море. Народ, који се налази на обалама овог мора према грчким гласовима назива се Венети. Њилибар долазио је на југ са Балтичког мора, ова примедба дакле не може да се односи на народ Венети, који је станао у садашњој Венецији, исто тако није вероватно, да се односи на неко келтско племе овог имена.

На овој територији већ Птоломеј бележи Венете, који су били сигурно Словени, јер неколико векова после тога, кад историографија почиње да открива пред нама тачну слику ових крајева налазимо на овој територији само Словене, а ни трага о неком другом народу. Словене називају Немци, бар Лужичке Србе и Словенце, још данас Вендима. Највероватније је дакле, да је један део Словена већ врло рано на Доњој Висли заузео обалу Балтичког Мора.

У времену кад су Срби и Хрвати дошли у своју садашњу јужну отаџбину, границе словенске праотаџбине биле су већ знатно проширене.

Много се водило спорова око питања, да ли су Срби и Хрвати дошли у садашњу отаџбину заједно са осталим јужним Словенима или касније за њима и одвојено од њих?

Тезу, да су најпре дошли јужни Словени, а тек касније као одвојена група Срби и Хрвати, најпре јасно је поставио и покушао да докаже словеначки филолог Јернеј Копитар и бранио ју је врло страсно свим снагама свог разума и знања. За њим стајао је у одбрани ове тезе велики словенски филолог Фрања Миклошић, који је наводио све могуће филолошке доказе, које наука може пронаћи. Ови Словенци борили су се тако за своју тезу још из свог локалног словеначког патриотизма. Бранили су гледиште, да су Ти-

рило и Методије писали на језику, који је био заједчки и македонским Словенима и Словенцима.

Копитар и Миклошић поставили су дакле тезу, да су Словенци истог народа са македонским Словенима и тако званим дакиским Словенима. Тек касније дошли су Срби и Хрвати и забили се као клин међу јужне Словене.

Ова деоба јужних Словена на две групе: јужне Словене у ужем смислу и Србо-Хрвате, научно није основана и не може се одржати. Срби и Хрвати дошли су у садашњу отаџбину заједно са осталим јужним Словенима. Филолошки докази, које је навео Миклошић, врло су суптилни и не могу да докажу ово тврђење. Од историских доказа најважније је причање византиског цара Константина Порфирогенета о доласку Срба и Хрвата. Око овог причања развила се велика расправа. Најенергичније одбацио је ово причање Константиново као потпуно неосновано и неисториско велики хрватски историчар Фрања Рачки. Он је навео следеће аргументе: према причању Константина Срби и Хрвати дошли су за време грчког цара Хераклија, дакле у првој половини VII века. Међутим историски је утврђено, да су претци Срба и Хрвата већ 100 година раније, године 548 дошли на Балкан. Причање Константина Порфирогенета јасно износи знаке вештачке комбинације, много има недоследности и очигледних невероватности и због тога не заслужује поверење. У главном, то је вештачка комбинација основана на старим, магловитим традицијама. Историја зна само за један долазак јужних Словена са севера, а о каснијем доласку Срба и Хрвата не зна ништа. Филологија се одлучно противи овој деоби јужних Словена на две групе: јужних Словена у ужем смислу и Србо-Хрвата.

Овај филолошки доказ касније сјајно је допринео Ватрослав Јагић, који је ван сваке сумње утврдио, да да су јужни Словени, кад су дошли на Балкан били са језиковног гледишта један народ и да су један народ остали и до данас. Словени су дошли са севера као једна етнографска маса, као велика поплава која се разлила преко Карпата, поплавила панонску равницу,

лагано се разливала до Дунава, прешла Дунав и zauzela готово цело Балкан. У овој етнографској маси налазили су се такође Срби и Хрвати. У говору јужних Словена нигде нема оштрих прелаза, говор се прелива тако рећи од села до села, из нијансе у нијансу, тако да је још и данас врло тешко утврдити прелаз из једног наречја у друго. А да су Срби и Хрвати дошли касније као засебна група, морао би постојати јасан прелаз између говора јужних Словена и србо-хрватског језика.

Филолошки доказ за јединство јужних Словена сигурно је добро изнесен и не може се оборити. Извесни изузетци, који постоје не могу да оборе главно начело. Нарочито после доласка Турака настао је у неколико поремећај у овој лепој симетричној филолошкој слици. Многи јужни Словени бежали су од Турака на север и тако су се на извесним крајевима наречја измешала међусобно. Нарочито се то може опазити у Истри и у јужној Крањској. Такви поремећаји могли су се дешавати и раније и тако су се стварале тако рећи енклаве једног наречја између других наречја. Али у главном ова симетрија је потпуно тачна, што доказује да су сви јужни Словени дошли заједно, као једна велика поплава, разливали се лагано и мирно преко нових територија тако да је филолошка слика остала иста, као што је постојала у старој отаџбини.

На Балкану налазимо Србе и Хрвате у почетку у најтежнијој вези једне са другима, тако рећи измешане. У старим изворима помињу се обично у најтежнијој вези и често се замењују једни са другима, па се на пр. каже: Хрвати, који се називају Срби, или обратно. Чак и чешки кроничар Далимил пише, да су Чеси дошли из српске земље, која се назива Хрватска. Јагић је навео много текстова из старих грчких и других аутора, који јасно причају, да су Срби и Хрвати једно и исто, тако рећи два имена за један појам. Тек касније једно име се више учврстило на једном крају, а друго на другом нове отаџбине на југу. Можемо дакле закључити, да су у старој отаџбини били једно.

О доласку Срба и Хрвата имамо само причање Константина Порфирогенета, које је Фрања Рачки одбацио као потпуно неисториско. Разлози, које је навео Рачки потпуно су тачни. Он је доказао, да Срби и Хрвати нису дошли одвојено од осталих јужних Словена и нису дошли на тај начин као што описује Константин Порфирогенет. Али његово причање има ипак велику историску важност, јер се у њему крије одјек старе традиције, а нарочито баца светлост на њихову праотаџбину. Треба само да се одбаце све вештачке комбинације и изљушти ово историјско језгро. У своме делу: „О народима“, или како се још зове: „О управљању државом“ прича византиски владар поред осталог, како су Срби и Хрвати дошли у садашњу отаџбину:

Хрвати су раније становали са друге стране Вагибареје, где су сада Велохровати. Један род оделио се од њих и под водством петорице браће и две сестре дошли су у Далмацију, победили Аваре, један део истерали из земље, а други део приморали да им се покори. Тако је Далмација дошла под власт Хрвата. Потомци Авара сачували су се до данас и на њима се познаје аварско порекло. Други су остали даље у близини Франака, називају се још сада Велохровати или Бели Хрвати и одржавају везе и пријатељство са Турцима. Од ових Хрвата, који су се населили у Далмацији, један део се одвојио и освојио Италију и Панонију. Они су имали својег владара, који је живео у пријатељским односима са хрватским краљем.

Ови Хрвати, који живе у Далмацији произлазе од некрштених Хрвата, који се називају Бели, и живе са друге стране Турака у близини Франака. Он су суседи словенских некрштених Срба. Име Хрват на словенском језику значи онај „који држи многе земље“. Велика Хрватска која се назива Бела, досада је некрштена, као и суседна Србија. Коњице и пешадије имају мање него крштена Хрватска, јер су непрестано изложени нападима од стране Франака, Турака и Падинакита. Они немају бродова и трговачких лађа, јер станују далеко од мора. Из њихове земље до мора је 30 дана путовања, а ово море назива се Тамно.

Срби произлазе од некрштених Срба, који се називају Бели и станују са друге стране Турака у крају, који се назива Бојка. Они су суседи Франака и велике некрштене Хрватске, која се назива Бела. Тамо су становали у почетку и Срби, кад су после ова два брата задобила владавину, један са половину народа отишао је римском цару Хераклију, који му је у солунској области доделио покрајину Србију, која је до данас сачувала ово име. Име Србин значи на латинском роб. Због тога се и сада обућа робова назива „србула“, а србуљани су они, који носе сиромашну обућу. Тако су добили име Срби, јер су били слуге римског цара. После неког времена ови Срби су хтели да се врате у своју отаџбину и цар им је дозволио.

Али кад су прешли реку Дунав, покајали су се, те у Београду замолили цара Хераклија, да им одреди другу земљу. А како је земља Захумље, Травуња и Конавље стајала под владавином римског цара, а ови крајиви били су ненасељени, јер су Авари истерали римско становништво цар, их је тамо населио. Ови Захумљани су Срби и потомци овог владара, који је пребегаво цару Хераклију. Род проконсула и партиција Михаила Вишевића захумског кнеза произлази од некрштених Срба, који станују на реци Висли, у крају званом Дицика.

То је садржина Константиновог причања о доласку Срба и Хрвата.

Грчки цар је писао своје дело око године 948, дакле приближно 400 година касније од првог великог напада Словена на јужну Далмацију, о којој прича историја и приближно 300 година после цара Хераклија. Он је писао на основи традиције, која је сачувана у византиским, круговима, а вероватно и у словенским, нарочито на двору захумског кнеза Михаила Вишевића, са којим је грчки двор одржавао пријатељске везе. Кроз толико векова ова традиција могла се знатно изменити и добити своју нарочиту боју. Сем тога цар је као грчки научник чинио своје вештачке комбинације. Али ова традиција имала је и своју основу.

Знало се о великим борбама цара Хераклија са Словенима и о силним нападима Словена на грчку царевину у доба овог владара, па је Константин Порфирогенет пренео причање о доласку Срба и Хрвата у његово време, мада је извршено много раније.

У извесно време јужни Словени стајали су под водством Авара или били савезници Авара. Као савезници Авара ратовали су под каганом Бајаном са Византинцима и чак учинили онај грандиозни напад на Цариград. Из немачке кронике Фредегара познато је, како су се Словени побунили против Авара под водством Сама, који је основао велику словенску државу. Ова држава обухватала је Словенце, Чехословаци, па и северне Србе. Имамо трагова, да су ови Хрвати, који су дали почетак хрватској краљевини, стајали у теснијим односима са Аварима. Од Авара примили су име свог начелника — бан. Реч бан скраћена је од бајан, а то је била титула аварских кагана. У почетку банови су владали над Ликом, Крбавом и Гацком. То је била стара хрватска бановина, почетак хрватске бановине. Интересантно је, да се баш по овим крајевима налази много крајевних имена, која потсећају на Аваре, као Обров, Обровац итд. Могуће и вероватно је, да су хрватски банови стајали у теснијој зависности од Авара и отуда традиција код Константина, да су Хрвати заједно са Аварима освојили Далмацију. Немачки кронист Фредегар пише, да су Авари почели да се жене словенским женама и синови из ових бракова побунили су се против Авара, те их истерали под водством Сама. Исти случај могао је бити са Хрватима, да је део Авара пристао уз хрватског бана, населио се међу Хрвате, а касније Хрвати се ослободили Авара и постали самостални, па почели да шире своју државу. Прва Хрватска простирала се од Раше до Крке, онда се придружио крај између Крке и Цетиње и тако је створена Велика или Бела Хрватска. Са овом Хрватском удружила се црвена Хрватска, која се простирала од Цетиње до Бојане. То је била приморска или далматинска Хрватска у своме најширем обиму. На Посављу основана је друга хрватска кне-

жевина, тако звана посавска Хрватска. За време краља Томислава приморска и посавска Хрватска удружују се у једну краљевину. Тако су Хрвати из Лике, Гацке и Крбаве ширили своју власт и са њом хрватско име.

Што се тиче Срба, Константиново причање има још више карактер бајке, коју можемо да изложимо на следећи начин: у његово време владао је у Захумљу, Травуњу и Конављу српски кнез Михаило Вишевић. Могуће, да је на његовом двору постојала традиција, да је његова породица у сродству са владарском породицом, која влада над Србима у праотаџбини. Константин знао је за српски крај Србију, сада Серфице у солунској покрајини, чуо је за Србе у околини Београда и добре односе имао је са кнезом Вишевићем на Приморју, па је из свега тога извео комбинацију, да су неки Срби дошли са севера из рода овог кнеза на Висли, замолили најпре цара Хераклија за земљу и он им је дао солунску покрајину. Са овом земљом нису били задовољни, па су хтели да се врате натраг. Кад су дошли до Београда на Дунаву, покајали су се и замолили цара за другу земљу, а онда им је цар одредио Захумље. Ово је причање о лутању Срба по Балкану бајка и вештачка комбинација са којом је грчки цар хтео да повеже ова три српска краја за које је чуо: Захумље, солунска покрајина, околина Београда. Исто тако је његова фантазија, да су молили грчког цара за земљу, јер грчки цар није могао записати, да су је освојили оружјем.

То је одјек старе традиције, да су јужни Словени под водством Срба дошли на Балкан, разуме се не за време Хераклија, него много раније, нису молили грчког цара за земљу, него су је освојили оружјем.

Важније је то, шта прича Константин о праотаџбини Срба и Хрвата из које су дошли на Балкан. Ако хоћемо пронаћи ову отаџбину морамо пре свега објаснити изразе, које он употребљава. Франци, то су Немци, којима је у то време владао цар Отон I. из саксонске династије. Турци, то су Маџари, који су се неколико деценија раније населили у Панонији и чинили нападе на разне стране. Константин је знао за Турке

у Малој Азији, знао је за Маџаре у Панонији, који су се појавили неколико деценија раније, да су исте расе са Турцима. А у ово време била је мода код научника, да за народе који се наново појављују употребљавају стара позната имена народа, који су им сродни или који су живели некада на истој територији. Имена нових народа нису била модерна и грчка наука их избегава. Због тога и за Словене радије употребљавају израз Гети, који су били старо тракиско племе, за Србе израз Трибали, који су били исто тако неко тракиско племе итд. Потпуно је дакле разумљиво, да Константин Маџаре означаје изразом Турци. Пационахити без сумње су Печенеџи, монголско племе, које је у ово време владало степима на Црном Мору и нападало на суседне народе. Нејасни су изрази Вагибареја, Бојки, Дицика, који су излагачима проузроковали огромне тешкоће.

Израз Вагибареја једни тумаче да је погрешно Баварија, други да је састављено из Ваг-словачка река — и српског изрази бара, дакле „баре на Вагу“, а трећи да је то погрешно Бабина гора, која је једна планина у Бескидима. Име Бојки објашњавају неки, да је покварено од — Бохемој, — дакле Чешка, други доводе у везу с тим име Бојки, мала општина у источним Карпатима, на путу из Стрија у Лавочно. Тамио Море може да буде само Балтичко Море, а израз Дицика врло је нејасан. Највероватнија комбинација била би, да је погрешком преписивача у рукопису д написано место л, а правилно треба да буде Лицика или Луцика, а то би била Лужица. На грчком језику лако се замењује д са л.

Није вероватно, да је Константин под Вагибареја разумео Баре на Вагу или Бабина Гора, а под Бојка садашњу малу општину Бојки, која у његово време вероватно још није постојала. Остала код њега наведена имена означају велике, познате народе и земље, па је невероватно, да би у вези стим значао неко мало село или брдо. Вагибареја највероватније је Баварска, Бојка-Чешка, а Дицика српска Лужица. Питање

је дакле, где је Константин замишљао праотаџбину Срба и Хрвата?

Из традиције је знао, да су дошли са севера из велике словенске, праотаџбине водећи велику словенску сеобу на Балкан. Из исте традиције је знао, да се ова праотаџбина простирала на широким просторима од граница немачке државе на западу, па до оних крајева на истоку, који су изложени нападима Печењега, дакле од Сале и Лабe, па до басена Дњестра. Могуће, да је чуо нешто о чешким Хрватима, о хрватском кнезу који влада на горњој Висли, о српском народу који станује на Сали и Лаби и граничи се са Баварцима, Чесима и Францима, и о њиховој земљи Лужици. Може бити, да је нешто чуо о руским Хрватима на Дњестру, чуо је бар магловиту традицију о великој словенској праотаџбини на северу, врло лако је чуо за северне Србе, који су онда стајали у љутим борбама са немачким царом Отоном I. Великим, а грчки двор одржавао је са Отоном добре дипломатске везе. Чуо је, да се хрватско и српско име налази на северу на разним тачкама северног словенства. Тако је настало његово причање о праотаџбини Срба и Хрвата, које није ни бајка, ни историска истина, интересантан одјек старе традиције, помешан са вештачким комбинацијама.

4.

СРБИ И ХРВАТИ У НОВОЈ ОТАЏБИНИ НА ЈУГУ.

Словени се појављују у својој новој отаџбини на југу у почетку под заједничким именом „Словени“. Грчки аутори деле Словене на два дела: Анте (претке садашњих Малоруса) и Словене (претке садашњих јужних Словена. Они разликују Словене од Анта, али су Словени према њима једна етнографска група, један народ. Немачке кронике употребљавају често и израз Венди за алписке Словене, претке садашњих Словенаца. Осим тога појављују се на новој балканској територији разна племенска имена. Код Словенаца забележено је племенско име Дудлеби у садашњем Прекоmurју између Муре и Рабе. На Дунаву врло снажна племена била су Ободрити или Браничевци и Тимочани, први на десној и левој обали Дунава на ушћу Мораве и на Тамишу, други на Тимоку. У садашњој источној Бугарској имамо Северјане, помиње се седам племена између Дунава и Балкана. У Македонији имамо Струменце, Смоленце, Брзјаке, Драговиће, Сагудате, Ринкине, у Тесалији Велегезите, у Епиру Вајуниће, у Лаконији, јужној Грчкој, Милинчане и Језерце. Срби и Хрвати не помињу се међу овим племенским именима. Српско и хрватско име појављује се на југу тек у IX веку, са формацијом хрватске и српске државе.

Хрватска почела је да се развија на хрватском Приморју, у Лици, Крбави и Гацки. У колико се даље шири хрватска држава, у толико се даље шири хрватско име. Хрвати су ови јужни Словени који живе под хрватском владавином. Али већ Константин Порфирогенет знао је и за хрватску кнежевину на Посављу,

на је то протумачио на тај начин, да су се неки Хрвати са Приморја преселили на Посавље и тамо основали другу хрватску државу.

О почецима српске државе имамо још мање података. Константин познаје првог српског кнеза по имену Вишеслава око године 780. А тек кнез Властимир који је владао приближно од 835 до 850 године прва је позната историска личност. Његови синови Мутимир, Стројимир и Гојник играју већ велику улогу. Осим ове српске кнежевине, у унутрашњости развијају се мале српске кнежевине на Приморју. Свог кнеза имало је Травуње и за њега се изрично примећује, да је био српски кнез. И Конавље имало је свог кнеза. За захумске кнежеве примећује Константин, да су из рода оних кнежева, који владају још у праотаџбини на Висли.

Посавски хрватски кнез Људевит, познат са својих тешких борби са Немцима, морао је да побегне из своје престонице у Сиску и пребегло је Србима, убио српског начелника који га је примио, па је онда морао да побегне од Срба Хрватима на Приморје, где су га убили. Ово причање намеће неколико питања. Из Сиска кнез Људевит сигурно није побегао далеко на југ Србима у Рашку, где је у ово време могао да влада Вишеславов син Радослав или његов унук Просигој. Побегао је једном српском малом владару у близини који је био независан од Немаца. Али тај Србин бојао се да се замери са Немцима, па је хтео да им Људевита преда, а Људевит га је предухитрио и убио. Само тако можемо објаснити овај догађај. Постојала је, дакле, мала српска државица на Сави.

У почецима развијале су се, дакле, разне српске и хрватске државице, али трајно постојале су само две, те се шириле све даље: Хрватска, на северном Приморју, српска у унутрашњости, на Ибру Тари и Лиму.

Према томе може се закључити да је српско и хрватско име, пре свега, политичко. Племо Хрвати ширило је све даље своју власт и сви јужни Словени, који су дошли у оквир хрватске државе, постајали су

Хрвати. Срби су постали они Јужни Словени који су дошли у оквир српске државе.

Али хрватско и српско име налазимо у најстарије време такође на разним тачкама јужне словенске територије које чак никада нису дошле под владавину Срба или Хрвата, и то код најразличнијих племена Јужних Словена.

Хрвате имамо код Словенаца. У X веку помиње се хрватски округ на реци Глини у Корушкој, у садашњем округу Св. Вид. (St. Veit). Овај округ био је некада чисто словеначки и у близини налазила се престоница словенских кнежева Криски Град и Госпа Света. Немачки цар Отон I дао је једним писмом из године 954 неком свом човеку једно имање, које се налазило у овом хрватском округу. Други сличан случај имамо из времена његовог сина Отона II, а трећи из времена унука Отона III. Овај округ играо је дакле у ово време знатну улогу. Немци посвећивали су му велику пажњу и гледали да у њему учврсте своју снагу. Постојала је, дакле, не само хрватска насеобина, него цео хрватски округ и то у средишту словеначке кнежевине. 1050 године помиње се насеобина Хрвата код садашњег Љубна на Мури, дакле приближно на северној граници. Насеобине зване Хрвати или Кробатен налазимо још по неким другим крајевима у Словеначкој, у окрузима Целовац и Фелд-кирхен у Корушкој, као и у Штајерској. Ове насеобине имају своје име сигурно од Хрвата који су се тамо населили. Имена су врло стара, из X и XI века. Хрвати нису се селили из Хрватске међу Словенце, кад су Словенци били под немачком владавином. Ови Хрвати су могли доћи међу Словенце или као освајачи, који заузимају туђу територију, или као избеглице, који морају да беже из своје отаџбине од туђинског насиља. За време, кад су Хрвати имали своју кнежевину са врло плодном територијом, а Словенци били подјармљени од Немаца, Хрвати се нису селили међу Словенце на неплодне високе планине, као што је Љубно на горњој Мури. Пре него што су Словенци дошли под Франке, били су зависни од Бавараца, а не-

зависни су били само кратко време, док је владао кнез Само. Пре њега били су под Аварима. Између Хрвата и Словенаца, од кад су последњи пали под немачко ропство, није било готово никаквих односа. Између хрватске кнежевине на Приморју и словеначке са средиштем у Корушкој простирали су се пространи крајеви који нису били још ничији, ни словеначких, ни хрватских кнежева. Ови Хрвати морали су дакле доћи међу Словенце врло рано, кад су Словенци заузимали ове крајеве или заједно са њима.

Насеобине са именом Хрвати налазиле су се такође у Македонији и чак у Грчкој.

Хрватско име налазимо дакле у старо време такође изван хрватске политичке територије и изван граница овог племена које је почело да образује хрватску државу.

Исти и још интересантнији је случај са Србима на Балкану. Српска држава почела је да се ствара на Ибру, Тари и Лиму — у Рашкој. Мале српске државице појављују се на јужном Приморју, дакле на територији која се звала и Црвена Хрватска. Код Константина налазимо реминисценције на Србе код Београда. Из живота Људевита Посавског можемо закључити, да се развијала мала српска државица у његовој близини. Али осим тога налазимо српско име и ван граница ових српских политичких територија. У јужној Македонији постојала је покрајина Србија на коју потсећа још сада име вароши Серфице. Ова покрајина имала је чак свога бискупа, који се помиње већ 1020 године. Много имена насеобина под именом Срби постојало је у старо време у Грчкој, и то по разним грчким деловима, у Аркадији, Месинији, Лакедемону и Лаконији. Даље имамо таква имена по јужној Албанији око Берата и Јањине. Јужна Албанија била је некада претежно словенска. Име Берат је словенско и скраћено од Београд. Тек касније арнаутски елемент истиснуо је словенски. У Малој Азији помиње се насеобина и бискупија Гордосрба (Велика Србија) већ у VII веку, дакле два века раније, него што се српско име помиње на Балкану. Касније постојала је тамо

покрајина Сервохорија (Српска покрајина) која је играла знатну улогу.

Грчка је, била кад су Словени завојевали Балкан, преплављена Словенима који су се населили по целој Грчкој и у њој одржали до XV века. Из Грчке продирали су даље морем на Крит и на друга острва, као и у Малу Азију. Сем тога Словени велику улогу играли су у грчкој војсци и грчка војска, која је у Малој Азији ратовала са Персијанцима и Арабљанима, у знатном делу била је састављена од Словена. Ови Словени добивали су у Малој Азији земљу под условом да служе као војници и бране земљу од Арабљана. Исто тако у старо време налазило се много насеобина под српским именом у Бугарској. Ове насеобине могле су да постану касније, кад се већ развила српска држава, од избеглица или од српских ратних заробљеника. Али ми имамо и таквих имена, која су врло стара и која нису могла да постану касније од исељеника, избеглица и ратних заробљеника. Српско и хрватско име налазимо на разним тачкама међу Јужним Словенима, код разних племена далеко од граница српске и хрватске државе пре него што су се формирале ове државе, код становништва, које је било племенски много различније од ових племена која су дала почетак српским и хрватским државама.

То је факт о коме треба да се размисли. Српско и хрватско име у почецима није било политичко име, мада је касније у знатној мери постајало политичко. То нису имена одређених словенских племена, ова имена налазимо на разним тачкама, код разних држава, постајала су пре него што су створене ове државе, постојала су на територијама које никад нису ушле у састав ових држава.

Није, дакле, тачно што се обично тврди, да су Срби и Хрвати у почетку били два племена Јужних Словена која су дала почетак овим државама.

ВЕЛИКА СРБИЈА И ВЕЛИКА ХРВАТСКА У ПРАОТАЏБИНИ.

Константин Порфирогенет представљао је Велику Србију и Велику Хрватску, да леже иза Карпата и Судета, да се граниче са Печењезима на истоку и Баварцима и Францима на западу, да се простиру дакле од средњег Дњестра до извора Сале. А то је цела територија велике словенске праотаџбине. Мислио је дакле, да су се Срби и Хрвати налазили на целој територији словенске праотаџбине.

Намеће се питање, да ли имамо сем овога причања Константина Порфирогенета још неке друге вести и трагове о Великој Хрватској и Великој Србији на северу?

Печерски летописац помиње у својој кроници четири пута Хрвате и то на начин, као да су они једно од руских племена, али племе које живи прилично далеко од других и у слабој је вези са осталим Русима. Најпре се помиње, да су Бели Хрвати дошли од Дунава, те се населили на северу у близини Чеха, Срба и Словенаца. То је оно на библијској основи настало причање о сеоби Словена са југа на север, које има карактер научне комбинације. Даље помиње Хрвате у списку руских племена, потом у причању о Олеговом походу на Цариград у коме су учествовали поред осталих словенских племена, па и Варега и Чуда такође Хрвати и најпосле примећује, да је 992 године цар Владимир учинио поход на Хрвате и том приликом напали су га иза леђа Печењези. Од ове године ишчезавају Хрвати из руске историје. Прва редакција печерског

летописца настала је после 1030 године, последња редакција била је завршена 1116 године и то на основи разних компилација које су чињене у другој половини XI века. Из ових бележака је дакле сигурно, да је у кијевским круговима у другој половини XI века била још снажна традиција на неке Хрвате, који су живели на извору Дњестра, можда између Дњестра и Сана, у садашњој источној Галицији или у садашњим пољским војводинама Лавово, Станиславово и Тернопољ. Ова традиција мора имати старо порекло, јер је немогуће појмити, како би се у Кијеву развила традиција на ово племе, да доиста никад нису постојали Хрвати, који су ушли у састав руске државе. Имамо дакле сигурне трагове о руским Хрватима на северу источних Карпата. Народ, који је онда живео између Дњестра и Сана сигурно је по својем језику био најближи осталим руским племенима, са којима се и ујединио. Ови Хрвати племенски нису били исто са нашим балканским Хрватима. Хрватско име сачувало се дакле до краја XI века у источној Галицији код овог руског становништва.

На западу, код лужичких Срба помиње место Chruvati kronist Tietmar. Ови Хрвати становали су на левој обали Сале између Мерзебурга и Хале, на њих потсећа још име вароши Klein—Korbetha. Ови Хрвати сигурно се нису доселили на леву обалу Сале за време дугих и крвавих борби између Немаца и Словена, јер се у току ових борби словенство повлачило од Немаца даље на исток, а не обратно. Морали су тамо становати још пре почетка ових борби, т. ј. пре Карла Великог.

У Чешкој помињу се Хрвати двапут. У легенди Св. Вацлава прича се, да се његова мајка Драгомира, после убиства свог сина, уплашила за свој живот и побегла Хрватима. Драгомира била је пореклом Лужичка Српкиња из племена Стодорана, била је врло добра Српкиња и помагала је својим земљацима са чешком војском у њиховим борбама против Немаца. После смрти свог сина и нереда који су избили побегла је племену, које јој је било најближе и где се

осећала најсигурнијом. Ови Хрвати становали су негде у северној Чешкој.

Други пут помињу се Хрвати у Чешкој у уставној листи прашке бискупије из 1086 године, којом се утврђују границе повучене у X веку. У овом документу описују се границе прашке бискупије и племена, која јој припадају, те се каже: Пшовани, Хрвати и други Хрвати, Шлезани, Требовани, Боборани, Дедошани... На истоку, границе су реке Буг и Стиг са градом Краково и провинцијом, која се назива Ваг и свим крајевима који припадају овој вароши Краково. Много се расправљало о томе, где се налазе ови двојни Хрвати. Први Хрвати вероватно су тамо, где и легенда о Св. Вацлаву помиње Хрвате, други Хрвати налазили су се даље на истоку, у Шлеској или у краковској земљи, која је у ово време припадала Чешкој. И пољска кроника Кадлубека примећује, да је Болеслав Храбри подјармио Хуне или Маџаре, Хрвате и Моравце, те их придружио својој држави. Он је Маџарској одузео Словачку, освојио Мораву и краковску земљу удружио са Пољском. Пољски Хрвати живели су дакле на горњој Висли са старим средиштем у Кракову. У панонској легенди о Св. Методију прича се, да кнез „на Висли“ није хтео слушати Св. Методија и примити хришћанство од његових ученика. Онда му је Св. Методије запретио, да ће га примити у туђој земљи и тако се и догодило. Напао га је непријатељ и протерао из његове кнежевине, и у изгнанству он се покрестио. Интересантно је, да и Константин Порфирогенет у X веку зна за кнеза на Висли о коме прича, да је истог рода као српски кнежеви на Захумљу.

Стара пољска кроника из XIII века примећује, да се у Кракову певала стара песма, како је Валгред Дрски, који је владао на граду Тинјец победио кнеза Вислава, који је владао на граду Вислици на горњој Висли и истерао га из земље. Може бити, да је то одјек догађаја о коме прича легенда о Св. Методију. Име Валгред је германско и он је могао да буде вођа германске војничке дружине, која је надирали Вислом. Такве германске дружине у ово време долазиле су у

разне земље, ступале у службе код домаћих кнежева као војнички најамници, а често и пљачкале на своју руку и освајале крајеве.

Овог кнеза на Висли назива легенда о Св. Методију „врло моћним кнезом“. Имамо дакле траг о великој хрватској држави на горњој Висли. Болеслав Храбри је ову државу придружио Пољској и од тога времена пољска земља са средиштем у Познању звала се Велика Пољска, а стара Хрватска на горњој Висли са средиштем у Кракову звала се Малопољска.

Имамо историске трагове о руским Хрватима у источној Галицији, о пољским Хрватима на горњем току Висле, о чешким Хрватима на планинама северо-источне Чешке и о српским Хрватима на западу од Сале.

Поред горе наведених имамо за Хрвате на северу још и доказе арапских географа. Масуди у X веку набраја међу народе на северу Моравце, Хрвате, Чехе (последњи израз није јасан и место Чеха могло би да буде Саса). Он познаје дакле Хрвате поред Мораваца и Чеха или Саса, дакле исто тако на чешким планинама од извора Висле до Лабе. Још интересантнији је други арапски доказ, који је истакао у свом делу Нидерле. То су легенде из кронике Кардизија и персијског географа, који описују северну и источну Европу. Оба су узимали из старијег извора од почетка IX века или крајем VIII века. Према овом извору земље Словена почињу десет дана путовања од Печењега. У њој се налазе два велика града: Вантит и Хорват. Последњи град Хорват је врло велики и престоница је владара. Имена ових градова досада читана су од тумача и издавача на разне начине. Нарочито око имена прве вароши Вантит била су разна мишљења. Што се тиче друге вароши, легенда је јаснија тако, да се не може разумети друкчије него Хрват. Имена градова нарочито код источних аутора синонимна су за имена земље и народа. То би значило да се северни Словени деле на два дела: на истоку живе Анти, на западу Хрвати. На сличан начин пишу и стари византиски историчари, да се Словени деле

на Анте и Словене у тешњем смислу. Анти били би претци Руса, Словени осталих. Источни географи познају дакле по извору, који произлази из краја VIII века међу северним Словенима велико политичко средиште, које се назива Хрват и под именом Хрват разуму све западне Словене, а источне Словене или Русе под именом Анти.

Томе треба још додати оне текстове, који причају о доласку јужних Словена са севера. Поп Дуклански прича, да су Готи претци Срба и Хрвата, дошли са севера. Исто понавља Тома Сплитски и други.

Најпосле врло интересантан је још текст краља Алфреда крајем IX века. Он познаје народ Хорити, који станује између Мораваца и Далеминаца. Далеминци били су једно од најснажнијих српских племена, које је становало на Лаби. Хорити били би дакле племе, које станује за Чешким Планинама, од Мораве до Лабе.

Треба признати, да сви ови текстови нису довољно јасни и сваки од њих нема довољно доказне снаге. Али ако се погледа да имамо ове текстове из најразличнијих извора, од источних аутора и енглеског краља, из словенских кроника и од византинаца и да се све ове вести слажу међусобно, онда не може бити сумње, да је у IX веку постојала још традиција на Хрвате и то на целој широкој територији словенске праотаџбине, од Дњестра, па иза Карпата до Висле и Одре и после за Чешким Планинама до Лабе и до извора Сале. Све је то Велика или Бела Хрватска, чији одјек налазимо још у наведеним летописним и путописним вестима.

Исто тако сачувало се на северу српско име и традиција на Велику Србију. Срби на северу помињу се пре свега као велики народ између Сале, Чешких Планина, Нисе, Бобре, Одре и Хавеле на северу. Ове Србе помиње најпре половином VI века географ Vibius Sequester, који пише, да река Лаба дели Свеве од Срба. Ова примедба је нејасна и нетачна, јер су у ово време Срби сигурно становали далеко преко Лабе на западу бар до Сале, а вероватно и преко Сале. Са друге стране немачко-свевско или швапско племе није

достигло до Лабе. Срби су стајали на граници у борби са Баварцима и Сасима. Али ова примедба је доказ да се у ово време знало за српски народ на Лаби.

За време словенског владара Само српски кнез Дерван удружио се са Самом. Ова примедба може се односити само на северне Србе, највероватније на Србе између Лабе и Сале. Карло Велики почео је велику борбу Немаца са Србима, која је трајала неколико векова. Својим првим походом поразио је Србе и у овој борби пао је „поносити српски кнез“ Милидух године 805. Од овог времена историја северних Срба је позната. Њихов остатак су садашњи Лужички Срби.

Осим тога имамо у старим изворима још неколико трагова о Србима на северу и то на другим местима. Најважнији је такозвани баварски географ из IX века, који набраја разне словенске земље и њихове градове на северу. Он пише: „Zerüani, чија је земља тако велика, да су из ње изашли сви словенски народи и воде своје порекло“. Питање је, шта је он разумео под овом речју „Zerüani“? Неки су тумачили, да је мислио на руско племе Северјани, други да је мислио на Сармате, али сва ова објашњења су усиљена, а најприродније је да се тумачи: Србиани, Срби. Немогуће је, да је калуђер, који је писао ову расправу у неком манастиру у Баварској, мислио на руско племе Северјана, које је живело негде источно од Дњепра и које у ово време није играло више никакву самосталну улогу. Исто тако је немогуће, да је мислио на географски појам Сарматije. Такозвана сарматска теорија, да су Словени изашли из Сарматije, много је млађег порекла, развила се пре свега на истоку, а осим тога, израз Сервиани нипошто се не слаже са изразом Сармата. Баварски географ, који је био вероватно по народности северни Словен, у својој скици хтео је да представи словенске земље и њихове градове и то пре свега земље северних и западних Словена. Његова примедба не може се односити на јужне Србе, јер пише изрично, да ове земље леже северно од Дунава. У његово време постојала је дакле још

традиција на неку Велику Србију из које су изашли сви словенски народи.

Прокопије пише, да су Словени и Анти некада имали заједничко име. У давнини звали су се Спори. А ово име објашњава он грчким изразом „спораден“, који значи „растрешено“, и примећује да су се тако звали, јер су становали растурени на врло великим просторима. Разуме се, да је његова етимологија вештачка и немогућа. Име Спори многи историчари објашњавају, да је покварено од Сорби, што је врло лако могуће. Прокопије је дакле хтео у том случају рећи, да су се некада сви Словени звали Срби и да је њихова отаџбина била веома пространа.

Ове вести баварског калуђера, који је био вероватно пореклом Лужички Србин, и грчког историчара, одвише су нејасне и не могу да докажу, да се некада цела словенска праотаџбина звала Србија и да је име Србин било првобитно име за све Словене. Могу се само прибележити у вези са осталим вестима као интересантни подаци. Али имамо много других вести и факата који доказују, да је српско име некада на северу било врло проширено.

Код такозваних Лужичких Срба, који су остатак некадашњег великог српског народа, ово име специјално се утврдило и сачувало до данас. Ови Срби узимали су некада целу територију од Бобре и Нисе на истоку, па до Сале на западу. Проширили су се и преко Сале и њихове насеобине допирале су до Мајне. Крај иза Чешких Планина између Лабе и Сале и на извору Сале звао се некада Survenland — српска покрајина, касније Саре. Овде на крајње западној граници према Баварској Срби су били нарочито густо насељени, те су због тога крају дали своје име. Карло Велики основао је 805 године такозвану „српску границу“, која је ишла далеко на западу од Сале, од Барденвика преко Бруншвика на Ерфурт, Форхајм Бамберг, Норинберг, у Регенсбург на Дунаву. То је била неке врсте војничка граница Немаца против Срба. Срби узимали су на левој обали Лабе стару Марку до Ораве. Западно од Сале постојале су српске жупе Лангница

и Орла. Sareland помиње се већ године 801. Најстарији чешки хроничар Косма назива ову покрајину Zgrbia, у једном документу цара Хенрика III 1040 године назива се округ Zurba. На десној обали Лабе код ушћа Сале у Лабу налазила се српска жупа, која се звала Сербиште, где се сада налази варош Zerbst, у садашњој кнежевини Анхалт. У Турингији у XIII веку налазио се крај Zurbove, сада Zörbau. Код малог племена Житици, налазио се град Зурбици, Zörbik, сада Klein-Zerbst. Између Лабе, Сале и доње Мулде налазила се жупа Сермунти, Зиримуди, које име исто тако долази од Срба. Даље имамо жупу Сарове код ушћа Квизе у Бобру, сада Соров, Sorau. Српско име било је дакле врло учвршћено на Сали и западно од Сале, као да су овде, на крајњој, западној граници становали Срби најмногобројније.

Другу традицију сачувао нам је арапски географ Масуди у IX веку. Он пише: „Сурби су народ, пред којима имају Словени велики страх и то из разлога, које овде не можемо да набрајамо и због особина, које не можемо да опишемо. Они немају никакву веру, којој би се потчинили. Даље долазе Моравци, Хрвати, Сахи (Чеси или Саси?), Гушани и Браничани. Поменути Срби спаљивају се сами, ако им умре краљ или начелник, и са њим спаљују коње. При томе се држе обичаја сличних онима у Индији. Овај словенски народ и други простиру се према истоку, па су далеко од запада“.

Масуди свакако није измислио ово причање, него треба да има стварну основу. Његови Срби налазе се на истоку од Мораваца дакле на Висли или на истоку од Висле, а не у садашњој Лужици или на Лаби.

Константин у своме делу „О управи државе“ убраја Србе међу руска племена: „Дреговићи и Кривићи и Срби и остали Словени...“ О руском племену Срба не знамо уосталом ништа. Могуће, да је Константин ове заменио за Северјане. Али није искључено, да је чуо о Србима на североистоку, те их сматрао за једно од руских племена.

Крајевних имена, имена насеобина, са именом Срби имамо знатан број по разним пољским крајевима, па и по Русији, нарочито по Белој Русији, а и међу Великорусима. Из ових крајевних имена не можемо учинити историске закључке, мада су интересантна. Али ми не знамо њихову старост, не знамо кад су постала и на какав начин. Она могу да буду каснијег порекла од Срба, који су се за време ратова са Немцима преселили међу Пољаке. За време ових дуготрајних борби, много становништва повлачило се на траг, на исток у слободне словенске крајеве. Пољаци су у борбама са Немцима одводили собом становништво, ако су морали земљу оставити Немцима. Нарочито су чинили то у великој мери за време борби Болеслава Храброг. Осим тога није у свим случајевима сигурно да ова имена произлазе баш од Срба. Може да буде и случајна сличност имена и другог етимолошког порекла. Али свакако број ових имена код свих северних Словена, Чеха, Пољака и Руса, франтантно је велики и за многа можемо утврдити велику старост.

Поред историјских Срба на Сали и Лаби у средњој Немачкој имамо дакле код старих аутора још традицију на Велику Србију на северу, помињу се Срби на северу и то на разним тачкама, на истоку као и на западу.

Имамо дакле много бележака из IX века о Великој Србији и о Великој Хрватској на северу. Ове белешке одјек су старе традиције која је сачувана. У IX веку почиње већ да се објашњава историја северних Словена и онда не налазимо више српски и хрватски народ и српску и хрватску државу на северу. Хрватско име на северу већ ишчежава, српско име фиксирано је на једном од словенских народа на Сали и Лаби. У осталом Велика Србија и Велика Хрватска подељена је и ушла у састав разних словенских народа и држава. На Велику Србију и Велику Хрватску остала је само још традиција.

ШТА СУ БИЛИ СТАРИ СРБИ И ХРВАТИ?

Досада је владало мишљење, да су Срби и Хрвати били два југословенска племена или једно југословенско племе под двојним именом, етнографски одвојено од осталих јужно-словенских племена. Срби и Хрвати као снажнији и ратоборнији од осталих, основали су своје државе на Балкану и ширили своју власт и на друга племена. Неки научници увидели су немогућност ове теорије и учинили су комбинације, са којима су дошли близу истине, али нису из својих премиса извели последње закључке. Тако на пр. д-р Кос био је мишљења, да су Срби и Хрвати, о којима пише Константин Порфирогенет, помоћне чете састављене од Словенаца, Чеха и Лужичких Срба, које је кнез Само послао балканским Словенима у помоћ против Авара. Словени побунили су се на Балкану против Авара и кнез Само послао им је у помоћ војску од народа, који су стајали под његовом влашћу. Одјек ове борбе је Константиново причање о доласку Срба и Хрвата. Гумпловић изразио је мишљење, да су ови Срби и Хрвати остатци старих Гота, који су остали у Панонији, а кад су се Словени побунили против Авара, дошли су им у помоћ. После победе, населили су се међу балканске Словене, и били њихов државотворни елемент и њихово племство.

Све то и друге сличне комбинације основане су на претпоставци, да Срби и Хрвати нису били једно од југословенских племена, него су били војничка организација, која је стајала на челу војничких и политичких покрета балканских Словена.

Са овом претпоставком можемо врло лепо да решимо све загонетке које постоје у том погледу о почецима старих словенских држава. Само треба ову ствар још да уопшtimo и пренесемо у натраг на почетке политичког живота код Словена у опште. Срби и Хрвати били су војничка организација, која је постојала већ у словенској праотаџбини, која се сеобом Словена поделила на разне словенске народе и отишла са њима у нове отаџбине.

Наука је дакле утврдила:

Срби и Хрвати дошли су у садашњу отаџбину са севера;

дошли су заједно са осталим јужним Словенима, а не одвојено од њих;

нису дошли као одвојено племе јужних Словена, него налазили су се код разних југословенских племена и на разним тачкама нове отаџбине;

исто тако у северној словенској праотаџбини нису становали у једном извесном крају, као један одвојени словенски народ или племе, него трагова о њима налазимо готово на целој територији словенске праотаџбине и код свих словенских народа.

Ако претпоставимо, да су стари Срби и Хрвати били војничка организација или војничка дружина, која се формирала још у словенској праотаџбини, ширила заједно са ширењем граница ове праотаџбине, водила словенску сеобу на све стране, на новим територијама заузела такорећи стратегијске положаје, гарнизоне по средиштима и позиције на фронту према непријатељу, а онда почела на новим територијама да организује нове словенске државе, можемо лепо објаснити три загонетке, које су нам иначе необјашњиве:

Како то, да се српско и хрватско име налази на разним тачкама старе и нове словенске отаџбине и код разних словенских племена? А сем тога имамо трагова, да је ово име у давнини у словенској праотаџбини било широко распрострањено.

Начин сеобе словенских народа из праотаџбине.

Начин образовања старих словенских држава.

Ова претпоставка о старим Србима и Хрватима постаје вероватна, ако се још докаже:

да је теорија о старој словенској демократији неоснована и вештачки створена, и

да су код старих Словена после сеобе на новим територијама постојале такве војничке организације, које имају своје порекло још из праотаџбине. Старе словенске државе биле су чисто милитаристичке организације са чврстом војничком организацијом, којима су на челе стојали кнежеви, начелници војничких дружина.

КАКО ЈЕ НАСТАЛА ТЕОРИЈА О СТАРОЈ СЛОВЕНСКОЈ ДЕМОКРАТИЈИ?

Треба једном за увек оставити теорију, чији је најизразитији представник био Хердер о старословенском демократизму и мирољубивости и о словенском народном духу, који је баш антитеза германског духа. Ми можемо врло лепо психолошки и историски објаснити, како је постала ова теорија. То је било у доба кад је у Немачкој кнежевски апсолутизам стајао на врхунцу. Од почетка модерних држава у Европи водила се борба између феудализма и апсолутизма. Феудална господа хтела је да буде што независнија, владари радили су на томе да учврсте своју централну власт и смање власт феудалног племства. У овим борбама падале су главе феудалне госпode, па и крунисане главе. Најпосле готово по свим земљама победио је владарски апсолутизам, који је добио најсјајнијег представника у француском краљу Лују XIV, а у француским књижевницима овог времена највеће теоретичаре. У Немачкој исто тако победио је апсолутизам до крајњих граница, али држава распала се на велики број малих суверених државица са својим кнежевима и војводама на челу. То је било време највећег срозављања немачког народа у политичком и у културном погледу, најжалосније доба његове историје.

Против овог апсолутизма и у опште против целокупног духа који је владао у ово време, јавила се реакција која је најизразитије представнике добила у просвећеним енглеским круговима. Овај дух просвете из Енглеске почео је да се шири у Француску,

просвећени духови појављивали су се и по Немачкој и другим земљама. Једном речју, почео је велики духовни покрет, који се назива модерна просвета. Једна од парола овог духовног покрета била је: враћање природи! Почела се проучавати природа, о природи писана су огромна дела. Почео се идеализовати живот у природи и природни човек. Из овог духа изашло је много чувених књижевних дела, приче у стилу Робинзона и друге. Са покварених дворова и рафиниране дворске културе дух је бежао у далеке крајеве и божју природу. До највећег књижевног савршенства ово идеалисање природе довео је Жан Жак Русо. У Немачкој је стање било још много жалосније него по другим крајевима. У Француској апсолутизам довео је државу бар привремено до извесне снаге и сјаја, развила се сјајна култура у духу овог апсолутизма. У Немачкој се у ово време немачки народ налазио у политичком погледу управо у срамном положају, без снаге и угледа, подељен на неколико десетина малих државица са духовно и морално поквареним дворцима. Човек мора са разумевањем да чита трагедије Шилера, па да осети сав бол, који је осећао просвећени Немац због овог срамног стања. Разумљиво је дакле да су и просвећени немачки духови тражили нове идеале. Али њима није требало да иду на усамљена острва Тихог Океана. На њиховој територији свуда су налазили трагове словенског народа, који је некада живио у Немачкој и пропао. Свој идеал пренели су на овај народ, о коме нису знали готово ништа, јер је словенска историја била још онда мало проучена. Тако су створили на књижевни и вештачки начин тип старе словенске демократије, у којој су словенски народи живели миран и сретан живот, док нису били истребљени од немачких насилника и освајача.

Теорија о овом старо-словенском демократском уређењу је дакле чисто књижевног порекла, као што је књижевног порекла Русовљев роман, прича о Робинсону или Шатобријанов „Атала“. Први слависти образовани су у Немачкој, па су од Немаца добили ово називање о демократском уређењу старих Словена.

Ову теорију идеализовали су још у свом родољубивом одушевљењу и тако су створили теорију коју можемо назвати словенски месианизам. Према овој теорији Словени су били мирољубиви, демократски народ, пуни свих грађанских чедности, али који није знао баш због тога да оснује чврсту државу са чвршћом државном влашћу над собом. У сукобу са Немцима, који су били баш противног карактера, они су подлегли, били су од њих побеђени, заробљени и по многим покрајинама истребљени. Али словенство се сачувало још на главним територијама и баш због тога јер нису учествовали у државној власти, сачували су све чедности природног човека. Једном ће доћи доба, када ће пасти време окрутног насиља и искварености слојева, који сада владају. Онда ће завладати дух човечности, братства и опште љубави и онда ће Словени играти прву улогу. У јавном и политичком животу то ће бити доба идеалне демократије, која је владала код старих Словена у правеку. Ови словенски месианисти ишли су чак толико далеко, да су целу историју хришћанских народа поделили на три доба: прво је доба Петровог Јеванђеља и овом добу стојали су на челу романски народи, друго је Павловог Јеванђеља и на челу човечанства стоје германски народи. То је доба у коме се налазимо сада и које се приближује крају. Треће доба биће Јовановог Јеванђеља, Јеванђеља опште љубави у приватном животу и идеалне демократије у јавном животу. Овом добу, које се приближује, на челу човечанства стојаће Словени. Руски месианисти означили су још тачније главне основе овог будућег идеалног словенског стања: царски апсолутизам, руски национализам и православље!

Први идеални поборник ове словенске идеје био је Јан Колар, који ју је опевао песничким заносом. За њим дошли су други, идеја се развијала и добила разне правце, па није изумрла ни до данас.

Први су били дакле Немци, који су створили овај лажни поглед на старо словенство, словенски идеалисти ово су прихватили и развијали даље. Ова теорија ушла је у живот, налазила се по свим школским

уцбеницима, све генерације биле су васпитане у овим предрасудама. У најновије време ову теорију прихватили су и истицали немачки националисти и империјалисти, јер је служила у њихове циљеве. То је било тако рећи филозофско оправдање за њихов „Drang nach Osten“, дакле баш противно ономе што су хтели Хердер и његови савременици, кад су је створили. Немачки националисти наглашавали су, да Словени нису државотворни народ, сувише су демократски и индивидуалистички, њима треба да влада други народ, а зато су од природе позвани Немци. Историски је дакле задатак Немаца да владају Словенима.

У ствари цела ова теорија потпуно је погрешна и неоснована, потребно је да се једанпут са њом дефинитивно и потпуно раскрсти, те одбаци са свим њеним последицама. Ако смо се ослободили ове лажне теорије, биће нам лако разумети разне проблеме из старе словенске прошлости, који су нам иначе неразумљиви.

Један од ових проблема је и проблем о пореклу Срба и Хрвата.

Словени су истог стабла са свим другим аријским народима, — Германима, Романима, Келтима, Грцима, Литванцима, Илирцима и Трачанима. Они се битно не разликују од других народа и потпуно неоснована је хипотеза, да су Словени нека специјална људска раса, потпуно различита од других. Стари Словени били су исто тако државотворни, као други народи. Под истим условима били су исто тако способни, да оснивају државе, те их одржавају. Они су у истини основали неколико снажних држава и ако се ове државе нису могле трајно одржати, те су са изузетком Пољске све друге пропале у средњим вековима, не лежи узрок у специјалном словенском карактеру и у словенској политичкој неспособности, него у другим околностима. Руску државу сломили су Татари, српску Турци, чешка држава, као и државе северних Срба, Ободрита, Љутичана и Помораца нису могле да се развију, те су подлегле германизму, јер је германизам међутим ојачао помоћу латинске културе и дисциплине. У првим веко-

вима по Христу били су Словени чак много експанзивнији од Германа и успешно су потискивали Германе, као што су потискивали Литванце према северу, Угрофине према северо истоку, Илирце и Трачане према југу и да нису Германи дошли раније од Словена у додир са западним хришћанством под чијим утицајем су створили Франци чврсту државну форму са већом културом, од Немаца имали би сада вероватно само мале остатке, као што их имамо од Литванаца и Илираца. Тек кад се створила „света римска држава немачке народности“ почела је немачка протиофанзива, која је успешно продирала до Јадрана и до доње Висле.

Старе словенске државе развијале су се на исти начин, истим средствима и под истим условима, као државе свих других народа. Али ниједна се држава није развијала кроз демократију, свака држава постала је помоћу милитаризма. Тако је било са старом римском државом, па и са још старијим источним државама у Асиру и Мисиру и уопште свуда. Тако су се развијале немачке државе, па и словенске. У старим изворима немамо никаквих доказа за овај словенски демократизам. Неки цитати из Прокопија и других аутора не доказују ништа. Они доказују на пр. само то, да ови Словени, са којима су се сукобили Грци на Дунаву, нису имали тако уређене државе као што су је имали Грци, са сјајним двором у Цариграду и развијеним дворским церемонијалом.

Поборници теорије о старој словенској демократији могу да се позивају пре свега на грчке ауторе из VI и прве четвртине VII столећа, који описују борбе између Византинаца и Словена на доњем Дунаву и четовање словенских одреда преко Дунава по грчкој територији на Балкану. Али против ових случајева стоје случајеви по другим словенским земљама, на пр. у Русији, у Пољској, код северних Ободрита, па и код Чеха и других.

Сви ови народи појављују се одмах први пут са чврстом државном и војничком организацијом. Прокопије и други грчки аутори, који у VI и VII веку описују борбе између Грка и Словена на доњем Дунаву,

имају пред очима само ове специјалне прилике и то што они признају о Словенима, не може се односити на Словене у опште. Доле на Дунаву водио се дуго време тако рећи герилски рат, Словени густо су запосели садашњу Влашку, Молдавију и Бесарабију, у мањим четама прелазили су преко Дунава, чинили пљачкашке походе и поново се враћали натраг или се населили на освојеној територији на Балкану. Ове походе предузимали су мањи одреди под својим локалним начелницима. У осталом имамо трагове, да су и овде постојале веће организације под угледним начелницима, који су имали своју власт наслеђену. Из ових герилских борби на Дунаву исто тако не можемо закључити, да су стари Словени живели у потпуној демократији и без сваке чврсте државне власти и веће организације, као што не можемо на пр. из Валваторовог описивања борби на војничкој граници у XVI веку закључити, да су у ово време Турци живели у потпуној демократији и без сваке државне организације.

Словени кад се појављују у историји нису имали још велике уређене државе по грчком и латинском начину, али код њих видимо већ почетке државне организације, видимо како су се те организације развијале и учвршћивале у непрестаним унутрашњим и спољашним борбама. То су потпуно исте појаве као на пр. код старих немачких држава. Уосталом из старих аутора могли би да наведемо исто тако много цитата, који говоре да Немци немају једне чврсте државне власти него живе подељени по племенима, која се непрестано боре из међу себе, па би могли из тога закључити, да су стари Немци били исти такви или још већи демократи од старих Словена.

Треба дакле одбацити ову лажну теорију о старој словенској демократији и мирољубавости и неспособности, да оснивају своје државе, а онда ћемо доћи до следећих закључака:

Старе словенске државе развијале су се помоћу милитаризма, као и државе свих других народа. Старе словенске државе биле су чисто милитаристичке организације, као што је била милитаристичка организација

стара римска држава, која је имала свој први почетак у разбојничком гнезду на обалама доњег Тибра, или као што је била чисто милитаристичка држава стари Вавилон. У почетцима средњих векова развијала се исто тако на чисто милитаристичкој основи држава Франака. Старе словенске државе кад се појављују у историји, не појављују се као демократске и мирољубиве установе, него као чисто милитаристичке државе са чврстом војничком организацијом и са кнезом начелником војничке дружине, са земљом, која је стратегиски утврђена и са извесном војничком традицијом.

Срби и Хрвати били су ова војничка организација, која се развијала још у праотаџбини и која је водила после сеобу поједних словенских народа у разним правцима и на новој територији оснивала нове државе. Разуме се, да је то само хипотеза, али ако одбацимо теорију о старој словенској демократији, ако прихватимо теорију да су старе словенске државе биле милитаристичке државе и да почетци овог милитаризма иду још у праотаџбину, онда има ова хипотеза све знакове вероватноће. На тај начин лако је могуће објаснити многе проблеме из старе словенске прошлости, који су иначе необјашњиви.

Треба дакле само доказати, да су код старих Словена постојале ове милитаристичке организације.

ВОЈНИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА СТАРИХ СЛОВЕНА У ПРАОТАЏБИНИ.

Праотаџбина Словена на југоистоку ишла је до Дњепра, басена Десне и границе између шумског и степског појаса. На северо-истоку граница био је басен Березине и Припета. У праисториско време ова територија била је вероватно још мања. Имамо знакова, да су на извесној територији на северо-истоку Литванци становали између Словена и Финаца. Али Словени су потиснули Литванце према северу на балтичку обалу, и одузели им већи део њихове територије. Продирали су према северо-истоку и потискивали угрофинска племена. Дон је био већ у VI веку густо насељен Словенима, исто тако иде словенска колонизација на Оки, Ками и Волги, још у време словенске праисторије. Владимир Велики имао је по овим крајевима већ своје снажне кнежевине. Ово потискивање Литванаца, Финаца и Угра сигурно се није вршило без великих борби и није могао вршити мирољубиви и демократски народ.

Ово продирање морале су да воде снажне организације ратника.

Степски појас на југу од давнине је био пролазна тачка разних азиских народа, који су продирали овим пролазом у Европу. Тако налазимо код старих Грка историске реминисценције на Кимерице који су некада становали по овим крајевима. У почетцима грчке историје ову земљу заузимају Скити, за Скитима долазе редом разни други народи. Ми видимо, да се Словени пуштају из шумског појаса у степски, кад на степима непријатељска сила попушта, а кад долази нова свежа

сила, повлаче се натраг. Такозвани Скити — „орачи“ вероватно су једно такво словенско племе, које се пустило на југ и било подјармљено од „царских Скита“. У VI веку црноморска покрајина била је ослобођена од азиских најезда и ми видимо, да су се Анти, претци садашњих Малоруса проширили до ушћа Дунава, где су се срели са претцима садашњих Јужних Словена, који су дошли преко Карпата на доњи Дунав. Додајемо нових азиских хорда поново је одгурнуо Анте са ушћа Дунава и са обале Црног Мора. Касније видимо, да стоје Руси у непрестаној борби са Печењезима и Половцима и другим азиским хордама, које су заузимае црноморске степе. Биле су дакле и на овом фронту од памтивека борбе између Словена и других народа, ове борбе биле су врло оштре и окрутне, као што то знамо из историје старих Скита. А Словени не само да су чували своју границу, него су искористили сваки моменат, да се шире даље на југ. Са тако војнички организованим народима могла је да се бори само снажна војничка организација.

Даљи доказ пружа нам почетак такозване сеобе немачких народа. Први немачки народ који се пустио на историски пут продирања према југоистоку на словенске земље, били су Бастарни. Они су кренули на пут може бити још у VI веку пре Христа, а сигурно пре III века, прешли су Вислу и дуже време живели иза Карпата, а онда су се за Карпатима помицали све даље према југо-истоку, док нису најпосле дошли до ушћа Дњестра у Црно Море, а онда су били одведени на Балкан, где ишчежавају. Историја овог путовања врло је карактеристична. Бастарни били су сигурно војнички добро организовани и врло ратоборни, као такав народ представља их историја кад се појављују на Црном Мору. Али они нису ишли преко Висле у садашње пољске и малоруске крајеве, где је било средиште Словена, да ове Словене подјарме и оснују своју државу као што су касније учинили на пр, Франци у Француској. Они се крећу према Карпатима, дакле у крајеве, који су били неплодни, дивљи и у ово време сигурно још мало насељени. А и под Карпатима не

могу трајно да се држе. Нека тајанствена сила потискује их све даље, не могу да се држе на плодном Подољу или на украинској црници. Морају у несигурне степе и најпосле добијају од Грка земљу на Балкану. Ову сеобу можемо само објаснити тиме, да је постојала нека сила која није дозволила да се Бастарни населе по овим крајевима, која их је терала све даље и најпосле истерала из земље. То значи да је у словенској праотаџбини већ морала да постоји нека војничка организација.

Исти случај поновио се касније са Готима. И они су прешли целу територију од Висле до Црног Мора, а од Црног Мора на Балкан. О борбама између Словена и Гота имамо већ неколико историских реминисценција. Али таквих борби било је сигурно много и тешких.

Врло рано дошли су Словени Вислом до Балтичког Мора. Велике реке биле су у старо време уопште најбољи путеви народа, као валови тако су и народи продирали речним долинама. Осим тога балтичка обала имала је још једну велику привлачну снагу, а то је била трговина са њилибаром. Ова трговина играла је знатну улогу, са Балтика долазио је њилибар у Грчку, па и у Египат. Али ушће Висле није било празно и отворено. На Балтичком Мору становали су Литванци, са севера продирали су Германи. Словени заузели су обалу Балтичког Мора на ушћу Висле, проширили се до Одре, али касније, око године 1000 пре Христа почели су да продиру са севера Германи, те су их са Одре поново потисли на Вислу и чак прешли Вислу, тако да код Птоломеја у II веку пре Христа налазимо германска племена забележена на десној обали Висле. Њилибар са балтичке обале налази се већ у старим микенским зградама и у египћанским пирамидама. Херодот је знао, да долази њилибар са Балтичког Мора, мало касније примећују други аутори, да трговину са њилибаром воде Венети, који станују на Балтичком Мору. Имамо трагове, да су и Келти из средње Немачке продирали до Висле и неко келтско племе изгледа да је дуже време живело заједно са Словенима

на доњој Висли. Према томе на овој територији срела су се у старо време германска, келтска и словенска племена и тако је могуће, да су Германи почели да називају Словене келтским именом Венеди.

Ово продирање Словена на море, одбрана морске обале, поновно повлачење пред Германима и Келтима и поновно напредовање на морској обали морало је да се врши у непрестаним борбама.

Врло мало имамо података и трагова о додиру старих Словена са Келтима. Али додир сигурно су постојали и вероватно су баш ови додир знатно утицали на развитак војне организације. Келти су продирали Дунавом до његовог ушћа, проширили се на Црном Мору до Дњестра и према северу у унутрашњост. У данашњој Молдавији и Бесарабији имамо много трагова старих келтских крајевних имена, која сведоче, да су Келти дуже време становали по овим крајевима. Словени су по свој вероватноћи долазили већ у ово време до средњег Дњестра и тако ступали у додир са Келтима. Други ток велике келтске сеобе ишао је са горњег Дунава до извора Висле, проширио се за Карпатима далеко у унутрашњост. Већ Јулије Цезар помиње, да келтско племе Волци станује за Херцинским Планинама. Под изразом Херцинске Планине представљали су Римљани све планине од горњег Дунава, па до источних Карпата. Ови Волци изгледа да су били врло снажно келтско племе, чије су се насеобине простирале од Дунава до источних Карпата. И разна друга келтска племена која се помињу по овим крајевима, као Котини, Оси, Омброни и Теурисци изгледа да су били само делови ових Волка Тектосага. За Карпатима, по целој Галицији, тешинској Шлеској и Морави имамо много крајевних имена која јасно показују келтски облик. Ови Келти ишчежавају потпуно и у почетцима историског доба о њима нема ни трага. Морали су дакле, да се аклиматизују и асимилију са становништвом које је раније живело по овим крајевима, а то су били Словени, као што су на пр. касније германски Франци продрли у садашњу Француску, завојевали је и лагано се асимиловали са домаћим становништвом и

дали почетак француској државној и војничкој организацији, или као што је још касније био случај са Лонгобардима у северној Италији. Интересантно је, да стара традиција указује на велику Србију и на велику Хрватску баш горе на северу иза Карпата, где имамо највише трагова дугог заједничког живота Келта са Словенима.

О тесном додиру између Германа, Келта и Словена сведоче две интересантне филолошке појаве. Немци још данас називају романске народе именом „Wälschen“. Ово име долази од келтског народа Волци у старој немачкој форми Walhos. Словени су називали Келте Власима и овим именом они називају још данас јужне романске народе, као на пр. Румуне и остало романско становништво на Балкану. Пољаци називају Италијане Влохи, покрајина на Дунаву још сада се назива Влашка. Словени су добили дакле овај израз од Германа и то се могло учинити само на територији где су Германи, Волци и Словени становали заједно, што је могло једино бити за Карпатима. Други израз је Венди. Тако су Немци од прадавнина називали Словене и називају још сада Лужичке Србе и Словенце. Словени никада сами нису употребљавали ово име. Стари аутори као Плиније, Тацит и Птоломеј познају Словене под овим именом, јер су Римљани прве вести о Словенима добили преко Германа. Ми не можемо тачно објаснити порекло имена Венд, али изгледа сигурно да је келтског извора, јер корен венд налази се врло често по крајевима, где су сигурно становали Келти. Вероватно је било то име једног снажног келтског племена или групе племена. Из овог можемо закључити, да су Германи, кад су се први пут срели са Словенима, ове Словене нашли у близини Келта, тако да су их замењивали са Келтима-Вендима и келтско име пренели на Словене. Словени су дакле у ово време морали стајати у врло тесном додиру са Келтима или чак под келтским утицајем.

Келти су били врло борбен народ који је приближно од VI-III века пре Христа развио велику експанзивност. Продирали су према југу у Италију, према

југозападу у Шпанију и Енглеску, а такође према југоистоку Дунавом до његовог ушћа, прешли на Балкан, где су основали своју државу, са Балкана прешли у Малу Азију, где су исто тако основали своју државу. На северу иза Карпата и на Висли живели су дуго заједно са Словенима. Били су мајстори у рударству, знали су да топе руде и кују ковине, значе уопште напредак у цивилизацији и култури.

Исто тако можемо закључити, да су се водиле велике борбе између Словена и Германа између Висле и Сале. Ако су Словени овде прастановништво, што је највероватније, морали су се борити са Германима, који су продирали са севера, као и са Келтима, који су са Мајне продирали преко Сале у средњу Немачку, а подлегли су за неко време Германима, који су продирали са севера. Касније поново су ојачали, може бити помоћу нових словенских валова, који су долазили од Висле, истерали једно германско племе за другим и од IV века били потпуно независни и једини господари у средњој и северној Немачкој. Ове велике перипетије доказују, да су се морале водити велике борбе у којима се развила војничка организација, са којом се појављују пред нама ови Словени у VIII веку, кад почиње о њима да пише историја. У случају, да су Немци прастановништво Германије Словени су продри у Германију већ прилично рано, истерали једно немачко племе за другим и заузели земље до Сале, па и даље до Мајне и Везере. То се исто тако није могло извршити без великих борби.

Једном речју, стари Словени никоме нису дозвољавали да завојује њихову отаџбину, а сами су непрестано ширили границе своје државе и освајали нове крајеве. Ово продирање није могло да се врши мирним путем, претходити је морало освајање оружаном снагом, истеравање и уништавање старог становништва. Словенска праотаџбина била је на све стране отворена земља и на свим странама становали су снажни и ратоборни народи, али Словени су се ипак ширили непрестано и потискивали ове народе. Врло интересантна је сеоба тракиских племена преко Карпата у Подунавље и на

Балкан. У старо време Трачани су становали иза Карпата и на обалама Црног Мора. Али једно племе за другим прелази преко Карпата, иде у Подунавље и преко Дунава на Балкан. Кад су Римљани освојили Балкан, имали су много муке, да зауставе ово продирање Трачана. Нарочито цар Трајан имао је са Трачанима велике борбе и постигао је велике успехе. Зашто се једно тракиско племе за другим креће на овај пут? Морала је бити нека снага, која их је потишквала. А за њима стоје само Словени, који одмах по одласку Трачана заузимају њихове крајеве. Стари словенски сељак, ако је доиста био такав демократа, које се интересовао само за земљорадњу, није могао да истера ове ратоборне народе. То су могли учинити само ратници, који су били извежбанији у ратовању и снажнији од Трачана. А ми знамо из историје, да су Трачани били велики ратници и римске легије имале су са њима много посла.

Имамо дакле много основа за претпоставку да је код старих Словена већ у праотаџбини постојала војничка организација, која је била довољно снажна, да је успешно бранила земљу, одбијала непријатеље и ширила непрестано даље своју власт и тиме омогућавала словенску колонизацију по суседним крајевима. У овим борбама могли су се дешавати, па су се вероватно и дешавали случајеви, да је непријатељ освојио део словенске праотаџбине и подјармио неко словенско племе. Али трајно ниједан туђински народ није могао да се држи на словенској територији. Тако имамо много вероватноће, да су Скити владали неким словенским племенима, а и Бастарни владали су вероватно извесно време над неким Словенима за Карпатима. Било је сигурно много борби и пертурбација. Одјек на такве борбе налазимо већ у причању Херодота о сеоби Будина. Исто тако изгледа врло вероватно, да се знатан део Словена дуже времена налазио под владавином Туранаца. За ово тврђење навео је нарочито Пеискер много филолошких доказа. Али трајно се нису могли држати ни Иранци, ни Туранци, ни Германи. Словени су сачували и слободу и отаџбину, и непрестано се

ширили даље. Војничка организација развила се из ових борби и она се одржавала и учвршћивала у непрестаним борбама.

Римски историчар примећује, да су германски народи почели да се крећу према југу „потискивани од других барбарских народа“. Доиста је само сила могла да натера Немце, да оставаљају своју отаџбину и одлазе у непознате крајеве, где их је чекала неизвесна судбина. Тацит пише, да планине и страх деле Словене од Германа. А на другом месту описује Словене као силно велики и ванредно борбен народ. Ове вести Тацит је добио од Германа. Германска племена имала су дакле велики страх пред Словенима, што значи да су Словени били војнички снажнији од Германа.

Кад се први пут појављују Словени после сеобе народа, појављују се одмах организовани у снажним државама са снажним војничким организацијама, које су имале сразмерно врло велику војничку снагу. Овај милитаризам није могао да се развије после доласка на нове територије, кад су у миру почели да обрађују своја поља. Морао се развити још у праотаџбини, он их је водио у нове крајеве, које је за њих освојио.

Имамо дакле довољно разлога за претпоставку, да су се код старих Словена већ у праотаџбини развијале војничке организације. У противном случају Словени се не би могли одржати на овој територији, не би могли непрестано ширити границе праотаџбине и освајати простране нове земље.

9.

ВОЈНИЧКИ КАРАКТЕР СТАРИХ СЛОВЕНСКИХ ДРЖАВА.

Кад се крајем сеобе народа појављују Словени, у историји јављају се већ са главним облицима државне организације и са снажном војничком организацијом. Старе словенске државе, то су чисто милитаристичке државе. На челу државе стоји кнез, као што се он обично назива, а некипут носи начелник државе и друга имена, као: каган и бан (од туранских народа), жупан, (име вероватно дакиског, а можда и германског порекла), словенско име за начелника државе је владика, староста и врх. Најобичнији израз кнез германског је порекла. Интересантно је, да је већина израза за начелника државе узета из страних језика, што доказује да су се и државе стварале под страним утицајима али то не значи, да би Словени морали бити извесно време под плашћу овог народа од кога су примали титулатуре за своје владаре.

Стари словенски кнез био је, пре свега, начелник своје војничке дружине. Између кнеза и дружине веза је била најтежња „кнез и дружина су једно“ пише стара руска кроника и „кнез мора да положи главу за своју дружину“. Народ је био у овој држави само пасиван појам. Народ је морао да издржава дружину, ако није била у рату, морао је давати данак кнезу и дружини, уосталом народ није имао никакво право и није имао глас у управи земље. Дружина је створила државу и дружина ју је одржавала. Уосталом такав је био случај и у свим другим старим државама. Свака држава на свету развила се из војничке организације.

Кнежеви, начелници државе, нису племенски кнежеви начелници племена, изабрани од народа, они су дружински кнежеви, начелници војничке дружине, своју власт имају наслеђену у роду и одржавају је помоћу дружине. Према старој руској хроници, Олег је рекао људима који су држали власт у Кијеву: „Ви нисте из кнежевског рода“, па је показао малог Игора и наставио: „он је из кнежевског рода“. Онда је убио Асколда и Дира, а Игора поставио за кнеза у Кијеву. За време, кад је састављана ова хроника, живела је дакле у Кијеву већ традиција, да је први услов за кнеза да буде кнежевског рода. Имамо из ове хронике још одјек старе борбе између племенских и дружинских кнежева и то у причи, како је Олга светила смрт свог мужа Игора. Деревљански „лучшије људи“ сакупили су се и рекли: „Наши кнежеви су добри“. А онда су убили кнеза Игора и хтели да се Игорова удова Олга уда за њиховог кнеза Мала. Тај кнез Мал био је дакле још начелник племена, племенски кнез, који ради у споразуму са својим угледнијим људима. Помиње се и кнез Ветића Ходота и његов син, вероватно исто тако племенски кнез. Уосталом стару племенску организацију, која је први облик јавне организације код сваког народа, врло брзо потиснуо је други, виши облик војничке организације, са којом код сваког народа почиње формирање државе. Држава почиње да се развија тек, кад је народ прешао преко првог степена свог развитка, тј. кад је војничка организација победила првобитну племенску организацију.

Код других словенских држава мање имамо података о њиховим почетцима, али из ових података које имамо можемо закључити, да су се развијале на исти начин, као код Руса. Код Пољака налазимо у бајци о Попелу и његовим стричевима још одјек историске традиције на борбу између дружинских и племенских кнежева. У Чешкој налазимо у почетцима државне формације тешке борбе између кнежева из династије Пшемисла и моћних начелника родова.

Овај милитаристички карактер државе најјасније излази пред очи у старој руској држави, јер имамо

о њој најтачније податке. Али не смемо рећи да је то био изузетан случај, који се развио под утицајем туђих освајача. Несторова теорија, да су нормански Варези дошли у Русију и основали државу, само је бајка постала на основи старих традиција у којима се крије историјско језгро. Варези били су авантуриста, војнички најамници, који су ступали у војничке службе у Кијеву као и Цариграду и другим престоницама. Могли су много да допринесу развоју државе, али држава је већ постојала, кад су они ступили у њену службу. За време првих познатих кијевских кнежева Варези су играли знатну улогу. Исто тако војнички најамници играли су улогу по разним другим државама, нарочито је то случај са оријенталским државама средњег века. А имамо много доказа, да се држава почела развијати пре Вареза.

У грчким изворима помиње се руски народ, који је предузимао велике пљачкашке походе на Црно Море, још пре, него што је према Несторовој причи Рурик са својом браћом дошао међу источне Словене и основао државу у Новгороду и Кијеву.

Кијевски кнежеви узели су у своју службу варезке дружине и на тај начин појачали своју власт. Исти је био случај по другим словенским државама. Словени су ступали као војнички најамници у службе разним туђинским државама, а синови других народа ступали су у службе словенским кнежевима. Војска Болеслава Храброг била је састављена из разних народа. Исто тако су Чеси често имали у војничким службама Немце. Словени су служили као војници у Цариграду, а изгледа да су већ на двору хунског краља Атиле Словени играли знатну улогу. Интересант је случај са авантуристичким лонгобардским принцем Илдигисом. Пребегао је из своје отаџбине германском племену Варни, а онда Словенима, прикупио је чету Лонгобарда и Словена и отишао са њима у помоћ Гепидима против својих земљака Лонгобарда. Онда је поново отишао Словенима, прикупио 6000 Словена, и са њима пошао у Италију у помоћ готском краљу Тотили. У Венецији победио га је римски војсковођа Лазар и

приморао, да се по трећи пут врати Словенима. Нај-после отишао је у Цариград, где је постао начелник гарде краљевске палате, али напустио је и ову службу вратио се натраг Гепидима, који су га убили. Сличан, мада нешто друкчији, био је касније на северу случај са немачким грофом Вихманом, који је више пута од Немаца прелазео Словенима, борио се на челу Словена против Немаца или на челу једних Словена против других, а најпосле пао је на витешки начин борећи се на пољској страни против Немаца. Нарочито у Цариграду играли су словенски војнички најамници врло велику улогу и то чим су дошли Словени на Балкан. У грчку службу ступали су појединци као и целе чете и многи су долазили до великих положаја. Грци су их употребљавали у првој половини VI века, дакле још пре него што су Словени заузели Балкан, као војне најамнике за далеке колонијалне ратове у Азији против Персијанаца, у Италији против Гота. У ово време помиње се начелник једног одреда грчке војске по имену Татимир, начелник коњице Dabregezas (Добрегост) одликовао се у борбама са Персијанцима. Словени не би тако радо ступали у војничке службе туђим владарима и не би у овим службама имали толико успеха, да нису већ у својој отаџбини били извежбани у војничком послу. Али исто тако видимо да словенски кнежеви узимају у своју службу припаднике других народа.

Све старе словенске државе појављују се пред нама као војничке државе. На челу државе стоји кнез — дружиник, начелник војне дружине, под њим је војничка дружина, која је у најтешњој вези са кнезом, дели његову судбину, одлази са њим, ако кнез мења кнежевину за другу. Ова дружина састоји се од припадника домаћег народа, па и од војничких најамника других народа и од људи, који су из разних разлога прибегли њему из своје земље.

То је била стална војска, увек спремна на рат, способна не само за одбрану, него и за огромне походе и нападе. Војнички походи старих словенских кнежева тако су огромни, да изненађују и сада не

можемо објаснити како их је било могуће изводити. Болеслав Храбри води тешке ратове са Немцима на Лаби. Од Немаца наговорени Руси нападају га иза леђа. Он се окреће, иде на Кијево и заузима га, бације руског кнеза и поставља другог, враћа се натраг и тако рећи узгред осваја још Словачку и придружује својој држави. Такав поход није било могуће извести са малом снагом, чак је загонетно како га је било могуће извршити са великом. Још фантастичнији су Светослави походи на Волгу, на обалу Каспског Језера и на Асербејџан. Исто тако фантастичан је први руски поход на Цариград 864 године. Начин, како о томе прича Несторова хроника, испреплетен је бајакама, али факат сам је историски. Такве војне операције сведоче, да су стари словенски кнежеви имали прилично снажну, добро извежбану и дисциплиновану војничку организацију. Чак и сразмерно мале словенске државе као што су била Хрватска под Томиславом и Словачка под Светополком, имале су врло снажну војничку снагу.

Ова војска становала је по утврђеним градовима. Све словенске земље биле су стратегиски добро утврђене, имале су много утврђених градова у којима се налазила кнежева дружина. Многи од ових градова постали су славни у историји и многе садашње немачке вароши развиле су се из старих словенских градова. Ови градови су служили као гарнизони у случају мира, а у случају рата као најснажнији ослонац одбране. Непријатељ је са великом тешкоћом продирао у словенску земљу и освајао ове градове на мочарима, шумама и разливеним рекама. Али словенски кнежеви нису били само снажни у одбрани, него су могли својом војничком организацијом сваки моменат прећи у напад и чинили су врло снажне и успешне нападе. У том погледу врло је интересантна историја борбе између Словена и Немаца.

Већ о најстаријем познатом пољском кнезу Мешку, оцу Болеслава Храброг, примећује арапски путописац, да је најснажнији владар севера, има велику сталну војску коју плаћа грчким новцем.

Једном речју, словенске државе кад се појављују у историји, јављају се као чисто милитаристичке државе са снажном војничком организацијом и кнезом дружиником на челу. Ове словенске државе се појављују, кад се стишавало бурно доба такозване сеобе народа. Ове војничке организације морале су се развити много раније, морале су се развити бар у току сеобе народа. Али имамо много доказа, да су оне постојале већ у праотаџбини. У осталом ми не можемо ни да објаснимо ову сеобу словенских народа, ако не претпоставимо, да су код Словена постојале војничке организације, које су ову сеобу водиле. Без ове организације Словени се не би могли разливати као море преко граница старе отаџбине, не би могли освајати нове земље и у новим земљама одмах полагати темеље новим државама.

Ове војничке организације постојале су у почетцима словенских држава, имамо пуно разлога за веровање, да су постојале у току сеобе, па и у праотаџбини.

10.

ВОЈНИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СТАРИХ СРБА И ХРВАТА.

Имамо дакле следећа утврђена факта:

Јужни Словени и заједно са њима Срби и Хрвати дошли су из велике словенске праотаџбине на северу. Ова земља била је врло пространа и сви стари аутори, који помињу словенски народ у праотаџбини, говоре о њему као о огромном народу, који заузима огромно велике просторе. Овај народ непрестано је ширио и помицао даље границе своје отаџбине. То се вршило у великим борбама са Иранцима, Туранцима, Финцима, Литванцима, Германима, Келтима, Трачанима и Илирима. Неки од ових народа пропади су у овим борбама потпуно, а Словени ширили су се све даље, морали су дакле имати снажну војничку организацију. Стари аутори уистини пишу о њима као о врло борбеном народу.

Кад се после сеобе народа појављују пред нама словенске државе, појављују се као чисто милитаристичке, са снажном војничком организацијом, кнезом начелником војничке дружине и стратегијски утврђеном земљом. Ова војничка организација није могла да се развије тек на новој територији, почетци су морали доћи још из старе територије. Без ове организације не можемо ни да објаснимо сеобу словенских народа.

Ова војничка организација у праотаџбини звала се Срби.

Реконструкција ове тезе била би следећа:

У словенској праотаџбини развила се војничка организација која се назвала Срби. Име Србин је прастаро, по свој вероватноћи словенског порекла, али

етимолошки не можемо да га објаснимо. Ми не можемо сада утврдити на какав начин и под каквим утицајима се развила ова српска војничка дружина. Свакако развила се на исти начин као што су се развијале војничке организације код свих других народа, јер свака држава развила се из милитаризма и почетак државе дале су војничке организације.

Римска држава развила се на тај начин, што се на обалама Тибра угњездила нека разбојничка дружина, која је вршила пљачкашке походе на све стране, примала нове бегунце из суседних крајева, учвршћавала своју дисциплину и тако аутоматски ширила своју власт даље. Римски милитаризам развио се дакле директно из народа. У другим случајевима, а то се дешавало најчешће, једно племе које је становало по брдима и неплодним крајевима, почело се предавати разбојништву и чинити пљачкашке походе у равнице и плодне крајеве, где је народ лакше могао да живи, па због тога није нападао друге и није се вежбао у оружју. Ове разбојничке чете развијале су се све више, дошао је снажан вођа, који је много таквих чета удружио у једну, напао суседну земљу, и освојио је. Освајачи чинили су у овој земљи војничку касту и владали народом и из њих се развило племство. Грандиозан случај ове врсте имамо на пр. у походу Џингис-Хана. Стара вавилонска држава развила се на тај начин, што је народ туранске расе напао на становништво семитске расе. Спартанска држава развила се на тај начин, што су ратници дориског племена освојили Лакедемон и после као војничка каста владали над домаћим народом. Све модерне немачке државе развиле су се на тај начин, што је нека војничка организација освојила земљу и у њој владала. Германски Франци освојили су Француску, Готи Шпанију, Англо-Саси Енглеску, Франци су касније створили немачку државу. Једном речју све државе постале су помоћу милитаризма. Или је народ био приморан да се брани од освајача и на тај начин био је приморан да створи војничку организацију, или је војнички организовано племе нападало другу земљу,

те ју освојило и развијало у њој милитаризам, да се одржи над завојеваним народом.

Ми не знамо на какав су се начин развиле војничке организације код старих Словена, али сигурно је да су постојале. Највероватније почеле су да се развијају на разним тачкама и на разне начине. Словени су морали да се бране од нападача који су на њих нападали, народ се множио, требало је ширити отаџбину и потискивати друге народе. Један део Словена већ у старо време изгледа да је дошао под утицај Туранаца. Могуће, да се део Туранаца аклиматизовао и помешао са домаћим становништвом и онда помагао Словенима, да поново истерају Туранце, као што је то био случај у касније време са Аварима. По свој вероватноћи велики утицај имали су Келти и може бити да је главно језгро старих Срба у праотаџбини од потомства старих Келта-Волка који су се аклиматизовали и асимилovali са словенским становништвом, као што су се германски Франци помешали са становништвом Француске. Ови Келти губе се у словенском становништву без трага. Келти су били пре свега одлични војници освајачи и додир са Келтима могао је да има код Словена велики утицај на развитак војничких организација. Били су познати вештаци у добијању и топљењу руда и соли, у израђивању оружја и оруђа из ковина. Додир са Келтима могао је знатно да утиче на развитак културе код Словена уопште, а тиме и на развитак државног организма.

Велику улогу играла је трговина. На извесним тачкама погодним за трговину развила су се трговинска средишта. Ко је владао овом тачком, имао је више средстава да најми војнике у своју службу, а било је и потребно, да створи снагу за одбрану овог тржишта, на које су радо нападали разни пљачкаши. У колико је имао више војске, у толико је могао даље ширити своју власт и у колико је даље ширио своју власт, у толико више средстава је имао, да узме више најамника. Тако је расла држава и војничка организација тако рећи аутоматски.

Нарочито у развиту старих словенских држава играла је трговина знатну улогу. Већ Херодот помиње, да се у земљи Будина, који су по свој вероватности били Словени, налазила верош Гелон, а Аристотел помиње код њих варош Карискос. Према Херодоту Гелон је била велика трговачка насеобина у којој су становали грчки трговици заједно са домаћим становништвом. Ако узмемо, да је језгро Будина становало на Дњепру, онда се Гелон налази на Дњепру, ако узмемо, да су њихова седишта била даље према истоку, Гелон се налазио на Дону. У Кијеву пронађено је много старог грчког новца од пре Христа и других трагова трговине са Грчком, па није искључено, да се Гелон налазио на оном месту, где сада стоји Кијево. У почетцима руске историје Кијево се налазило на великом трговачком путу „од Вареге до Грка“, од Црног Мора Дњепром, а онда Двином до Северног Мора. Руска држава ширила се дуж овог трговачког пута, њено средиште на југу било је Кијево, на северу Новгород. За Кијевом почињу Прагови Дњепра. Овде су се лађе претоваривале, вукле сувим путем и на другој страни прагова поново пуштале у Дњепар. Ту су се сакупљали трговци, натоваривали и растоваривали робу. Кијево је било по природи трговачко средиште. Стара руска држава појављује се као милитаристичка и трговачка држава. Милитаризам је био у најтешњој вези са трговином. Велики походи на Цариград 864 године и после под кнезом Олегом и Игором имали су пре свега трговачке циљеве, да изнуде од Грка повољне трговинске уговоре. Кнез, начелник војничке дружине био је уједно главни трговац своје државе. Лепо је то карактерисао витешки Светослав, кад је наговорен од Грка ишао на Балкан да разбије бугарску државу. Рекао је својим људима: Нећу више да седим у Кијеву, у Преславцу (на Дунаву у Добруци) хоћу да поставим свој престо, јер ту долази трговина из целог света, из Грчке тканине, злато вино и разво воће, из Русије коже, восак, мед и робље, из Мађарске коњи, из Чешке сребро и тканине. Исто тако имали су његови грандиозни походи

на Касписко Језеро и Волгу чисто трговински карактер. Држава се развијала на трговачким путевима, словенска племена која су становала изван ових путева, стајала су мањој зависности од Кијева и дуже су сачувала своје племенско уређење и своје племенске кнежеве.

Исто се тако развијала пољска држава на трговинском путу и њено прво средиште Крушвица било је велико трговинско средиште. Ибрахим Ибен Јакуб, који је у IX веку обилазио северне Словене, описује Праг као велико трговинско средиште и нарочито наглашава, да се тамо израђују лепе и врло танке марамце, које служе као новац. Исто тако су Словени свуда, где су дошли до мора, одмах развили велику активност на мору и водили живу трговину. Такав је био случај са Црним Морем, кад су се Руси проширили до његове обале, исто тако Словени су на Јадрану развили пловидбу у великој мери, а нарочито је то био случај са Балтиком. Балтички Словени основали су на мору велике трговинске вароши, које су изазивале чуђење странаца, најсјајнија од њих био је дивни Волињ. Већ у прадавно време водили су трговину са Хилибаром у далеке земље. Словенске државе почеле су да се развијају око таквих трговинских средишта и на овим тачкама почеле су да се развијају и војничке организације. Кнез Само, који је ослободио Словене од Авара и владао њима био је по причању немачке кронике путујући трговац, пореклом Франк. Највероватније је био од оних Словена, који су становали западно од Сале и били још пре Карла Великог подјармљени од Немаца, дакле из једног племена Лужичких Срба.

Тако су се под разним утицајима и из разних разлога на разним тачкама словенске праотачбине у прадавини развијале војничке организације. Ове организације и ови војници звали су се Срби. Вероватно већ у почетку то није била једна организација и између разних тачака где су се развијале, није постојала директна веза. Војничка организација на Дњепру имала је специјалне циљеве, била је мање у вези са осталим деловима и због тога се тамо најраније изгубило старо

име, мада се налазе трагови, који сведоче, да је традиција на Србе и код источних Словена постојала још до VIII века по Христу. Ова источна организација имала је задатак да чува велики трговински пут по Дњепру и Двини од Црног до Балтичког Мора, источни пут од Варега до Грка, и да отвара трговинске путеве на Касписко Језеро и Волгу. Њена офанзива је ишла према Црном Мору, на Касписко Језеро и Волгу и у тим правцима развијала се за њом словенска колонизација. Други западни део ове организације водио је продирање преко Карпата на целом великом луку од доњег Дунава, па до северне Мораве. Она се ширила и чувала је трговинске путеве Вислом на Балтичко Море, Одром и Лабом, као и пут од горње Висле на Дунав. Водила је словенско продирање преко Лабе и Сале и на горњи Дунав.

У Карпатима један део ових ратника добио је друго име Харфада. У Карпатима живео је народ Карпи, који је био вероватно тракиског порекла. Он је прешао преко Карпата, Римљани су га одвели у Панонију, где је ишчезнуло његово име. Није искључено, да су ови Карпи били претци данашњих Хрвата. Од ових Карпи, планине, где су дуго становали добиле су име Карпати. Германски Бастарни, који су се дуже време задржали за Карпатима, изговарали су ово име према своме доње-германском изговору „Харфада“, а онда је и народ добио име Харфати. То би било највероватније објашњење овог имена. Баш са етимолошког гледишта не може му се ништа пребацивати. У таквом случају један део ових српских ратника становао је дуже време заједно са Бастарнима под Карпатима и на побочју Карпата. Вероватно био је у тесној вези са Бастарнима или чак њима потчињен. А касније поново се ослободио и истрао германске Бастарне.

Према томе име Хрват дошло би од Карпата, као што су то изговарали источни германски Бастарни приближно у III веку пре Христа. А име Карпати долазило би од племена Карпи. Интересантно би било још објаснити шта су били Карпи? Већ Херодот примећује да станује северно од Црног Мора, између Буга и Карпата народ, који он назива „Калипиди“, а други

грчки аутор Скимнос и за њим други неколико млађи од Херодота, пишу место Калипиди Карпиди. Могуће, да је Скимнос узео ову белешку из Херодота и погрешно написао, али могућа је и друга претпоставка, да је Херодотов рукопис погрешан, те је првобитно у њему стајало Карпади, као што је правилно написао Скимнос, а преписивач, који је касније преписивао Херодотов рукопис направио је погрешку. Ова претпоставка коју је учинио Нидерле, изгледа потпуно вероватна, и то у толико више, јер Херодот сам не зна, којем народу би прибројао ове Калипиде. Он их означава као Грчке Ските, јер се у неколико приближују Грцима, у неколико Скитима, а према његовом описивању нису ниједно ни друго. Приближно на истој територији иза Карпата касније се налазе Карпи. За Карпе се обично мисли да су били једно ванредно снажно тракиско племе. Карпи су се налазили првобитно иза источних Карпата, Птоломеј има их на својој мапи још забележене као један од великих народа, који станују иза Карпата. За време великог покрета тракиских племена преко Карпата у Подунавље и Балкан играју Карпи знатну улогу. Њихов покрет почиње у III веку по Христу, историчар Јордан их назива „врло ратоборан народ“, који је био врло опасан Римљанима. Римљани су са њима имали врло тешке борбе. Приликом неких преговора између Карпа и Римљана последњи су наглашавали са поносом, да су снажнији од Гота, освојили су Дакију и чинили нападе на Тракију, а за пале римског цара Диоклециана преселили су се у доњу Панонију, где ишчежавају. Многи њихови фрагменти примећују се и на Балкану.

Обично се сматра, да су ови Карпи били једно од великих и снажних тракиских племена, које је дуго становало на Карпатима и тако овим планинама дало своје име. Нидерле и многи историчари пре њега изразили су мишљење, да би ови Карпи могли да буду Словени-Хрвати. У IV веку ишчежава њихово име, а одмах за њима појављују се Словени на истој територији, на којој су се населили Карпи. Баш на овој територији у доњој Панонији налазимо још у римско доба већи

број крајевних имена, која имају фрапантно словенски облик, тако да их је тешко објаснити каквим другим језиком.

У словенској праотаџбини развила се дакле војничка организација, која се назвала Срби. Иза Карпата један део ових војника добио је друго име Хрвати од планина Карпата, према источно-германском изговору. Ово име Хрвати проширило се на врло широку територију на побочју свих планина од источних Карпата до Шумаве, од Дњестра до извора Сале. Могуће, да је један снажан одред ових Хрвата под именом Карпа већ за римско доба продрио преко Карпата, те се после тешких борби са Римљанима населио у Панонији. Велика словенска сеоба којој су они били претеча почела је мало касније и крајем V века, за време хунског краља Атиле панонска равница била је већ насељена Словенима.

Ови Срби-Хрвати водили су словенско продирање у свим правцима. На новим територијама изгубила се потпуно веза између појединих делова ове организације. Само на извесним тачкама сачувало се још прастаро српско и хрватско име. Ови војници населили су се пре свега по трговинским и политичким средиштима нових крајева, придружили су им се сигурно још разни други елементи, војничке организације почеле су поново да се развијају на разним тачкама и оне су дале почетак словенским државама, које се од једном појављују пред нама као милитаристичке организације са трговинским карактером. Али ове државе развијају се већ под новим именима. Могуће, да су војничке организације већ у праотаџбини на појединим деловима добиле своја специјална имена. Тако можемо објаснити, да се налазе Ободрити код северних Словена на доњој Лаби и код јужних Словена на доњем Дунаву, Милчани код Лужичких Срба и Милинчани на Полопонезу итд. Ободрити назвао се првобитно један одред ове војничке организације, који је био нарочито храбар, те је продирао напред.

Земље које су заузели Словени у току велике сеобе нису биле пуне и ненасељене. Ове земље требало је освојити оружјем и то са врло тешким борбама.

Демократски сељачки народ није могао то да изврши, пред овом сеобом морала је да иде снажна војничка организација која осваја нове територије и из историје знамо, да су ове борбе биле врло тешке и крваве и често вршене са великом окрутношћу.

Сем тога на новим територијама ови војници, Срби и Хрвати заузели су позиције које су биле највише изложене непријатељима, запосели су стратегијски фронт на границама словенства, продирали непрестано напред, те се населили на изложеним тачкама. Тако налазимо код јужних Словена српско и хрватско име најпре по оним крајевима који су били фронтом окренути непријатељу. Хрвати населили су се у већим масама на Приморју, где су продирали против римских вароши. Њихови гарнизони били су у средишту словеначке кнежевине и на планинама, на границама између Словенаца и Немаца. Србе налазимо највише сакупљене на фронту према Арнаутима и Грцима. Српске чете продирали су на југ и заузеле Грчку, а из Грчке почеле са нападима на острва и прешле у Малу Азију. Ови гарнизони касније су пропали, јер словенска маса није успела да дође за њима у довољно снажном броју. На северу највише Срба настанило се на Лаби и Сали са фронтом у коме су продирали према Мајни, Рајни и горњем Дунаву.

Срби и Хрвати према томе само су два имена једне војничке дружине, која се развила у словенској праотаџбини, која је водила словенску сеобу, освајала нове земље, по новим земљама заузимала гарнизоне и стратегијске тачке. Из ових гарнизона почеле су да се развијају мале словенске државе под новим именима. Из ових војничких организација развило се племство код старих Словена, које је чисто милитаристичког порекла.

Старе словенске државе имају чисто милитаристички карактер, код старих Словена постојале су војничке организације које су морале да се развију још у праотаџбини. Претпостављајући да су се ове организације звале Срби и Хрвати, можемо да разумемо многе појаве које су иначе необјашњиве.